

MULTILINGUAL ACADEMIC JOURNAL OF EDUCATION AND SOCIAL SCIENCES

Critical Literacy in Preschool Education Classroom

Aikaterini Kokozidou, Efthymia Goti, Konstadinos Dina

To Link this Article: <http://dx.doi.org/10.46886/MAJESS/v8-i1/7281>

DOI: 10.46886/MAJESS/v8-i1/7281

Received: 08 April 2020, **Revised:** 19 May 2020, **Accepted:** 23 June 2020

Published Online: 19 July 2020

In-Text Citation: (Kokozidou, Goti & Dina, 2020)

To Cite this Article: Kokozidou, A. Goti, E., & Dinas, K. (2020). Critical Literacy in Preschool Education Classroom. *Multilingual Academic Journal of Education and Social Sciences*, 8(1), 183–219.

Copyright: © The Authors 2020

Published by Knowledge Words Publications (www.kwpublications.com)

This article is published under the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0) license. Anyone may reproduce, distribute, translate and create derivative works of this article (for both commercial and non-commercial purposes), subject to full attribution to the original publication and authors. The full terms of this license may be seen at: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>

Vol. 8, No. 1, 2020, Pg. 183 - 219

<https://kwpublications.com/journals/journaldetail/MAJESS>

JOURNAL HOMEPAGE

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
<https://kwpublications.com/pages/detail/publication-ethics>

MULTILINGUAL ACADEMIC JOURNAL OF EDUCATION AND SOCIAL SCIENCES

Critical Literacy in Preschool Education Classroom

Aikaterini Kokozidou, Efthymia Goti, Konstadinos Dinas
Preschool Teacher, Coordinator of Education for Preschool Teachers, Professor of Linguistics,
University of Western Macedonia

Ο Κριτικός Γραμματισμός στη Σχολική Πράξη του Νηπιαγωγείου

Αικατερίνη Κοκοζίδου, Ευθυμία Γώτη, Κωνσταντίνος Δ. Ντίνας
Νηπιαγωγός, Συντονίστρια Εκπαιδευτικού Έργου Νηπιαγωγών, Καθηγήτριας Γλωσσολογίας,
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Abstract

During the last years, educational curricula are being reformulated in an attempt to introduce innovative practices, with a view to strengthen and emancipate students, to realize the power of discourse in building realistic situations, and hence to treat it as a means that can be used to impose strength, but also as a means to negotiate it. With this consideration in mind, the purpose of the proposal presented in this article is, whether and to what extent preschool students are able to develop critical thinking by analyzing a multimodal text (a poster of Children's Ombudsman regarding children's rights). This article presents whether students can analyze and question power relations, whether they can comprehend the purpose and ideology of each text, whether they can approach each text in a way that can gradually lead them to understanding the world around them, and to their active participation in society. Therefore, the present article will highlight the need for language teaching through the prism and the principals of critical literacy (and) in pre-school education. In particular, the article shows the proposed methodology for the study and comprehension of a text under the four perspectives of critical literacy: the text and the context of communication, the text as a linguistic and conceptual structure, the text as a social practice and the text as an object of evaluation.

Keywords: Critical Literacy, Preschool Education, Poster, Multimodal Text.

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια αλλάζουν τα προγράμματα σπουδών στο εκπαιδευτικό σύστημα σε μια προσπάθεια να εισαχθούν καινοτόμες πρακτικές στην εκπαίδευση, με στόχο οι μαθητές να ενδυναμωθούν και να χειραφετηθούν, αντιλαμβανόμενοι τη δύναμη του λόγου στη διαμόρφωση της πραγματικότητας και αντιμετωπίζοντάς τον ως ένα μέσο με το οποίο η ισχύς επιβάλλεται, αλλά και καθίσταται διαπραγματεύσιμη. Στο πλαίσιο αυτού του προβληματισμού το ζητούμενο της διδακτικής πρότασης που παρουσιάζεται στο άρθρο αυτό είναι αν και σε ποιο βαθμό οι μαθητές του νηπιαγωγείου, μέσω της ανάλυσης ενός πολυτροπικού κειμένου (μιας αφίσας του Συνηγόρου του Παιδιού σχετικά με τα δικαιώματά του), δύνανται να αποκτήσουν κριτική σκέψη. Αν μπορούν, δηλαδή, να αναλύσουν και να αμφισβητήσουν σχέσεις εξουσίας, αν μπορούν να αντιληφθούν τον σκοπό και την ιδεολογία που διαπερνά κάθε κείμενο, μια προσέγγιση που, σταδιακά, θα τους οδηγήσει αφενός στην κατανόηση του κόσμου που τους περιβάλλει, αφετέρου στην ενεργή συμμετοχή τους στην κοινωνία στην οποία ζουν. Επομένως, θα καταδειχθεί η αναγκαιότητα της γλωσσικής διδασκαλίας μέσα από το πρίσμα και τις αρχές της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού (και) στην προσχολική εκπαίδευση και —ειδικότερα— η προτεινόμενη μεθοδολογία στη μελέτη και πρόσληψη ενός κειμένου υπό τις τέσσερις οπτικές που προτείνει ο κριτικός γραμματισμός: το κείμενο και το πλαίσιο επικοινωνίας, το κείμενο ως γλωσσική και νοηματική δομή, το κείμενο ως κοινωνική πρακτική και το κείμενο ως αντικείμενο αξιολόγησης.

Λέξειςκλειδιά: Κριτικός Γραμματισμός, Προσχολική Εκπαίδευση, Αφίσα, Πολυτροπικό Κείμενο.

Εισαγωγή

Στο πλαίσιο συνεδρίου για τον Κριτικό Γραμματισμό στη Σχολική Πράξη, σε συμπόσιο που διοργανώσαμε (Γώτη, Ντίνας, & Κοκοζίδου, 2014), το οποίο ήταν αφιερωμένο στην παρουσίαση του σχεδίου εργασίας «*Ο λύκος αλλιώς: πώς να 'ναι, πώς; Ψάξε και θα βρεις, κριτικά αν το σκεφτείς*», επιχειρήσαμε να αναζητήσουμε απαντήσεις στα εξής ερωτήματα: Έχει θέση ο Κριτικός Γραμματισμός και οι διδακτικές του πρακτικές —και σε ποια έκταση— στο Νηπιαγωγείο ή πρέπει να τον αφήσουμε για αργότερα, όταν τα παιδιά «ωριμάσουν»; Είναι σε θέση τα νήπια να παρακολουθήσουν και να εμπλακούν σε ένα σχέδιο εργασίας που θα προσπαθήσει να τα μυήσει στις αρχές και τις μεθόδους του; Μπορούν οι νηπιαγωγοί μας —χωρίς να έχουν προς τούτο ειδικές σπουδές— να «βγάλουν πέρα» ένα τέτοιο φιλόδοξο σχέδιο; Η απάντηση στο ερώτημα αυτό υπήρξε θετική, καθώς στο σχέδιο εργασίας, που αναπτύχθηκε σε 8 μήνες, πήραν μέρος 19 νηπιαγωγεία του νομού Ημαθίας και 22 νηπιαγωγοί που υπηρετούσαν σ' αυτά τη σχολική χρονιά 2012-13.

Η ανταπόκριση της οποίας έτυχε εκείνη η παρουσίαση μας ώθησε να συστηματοποιήσουμε και να στηρίξουμε θεωρητικά εκείνη την προσπάθεια με τη συγγραφή του βιβλίου *Ο Κριτικός Γραμματισμός στη Σχολική Πράξη: Αρχίζοντας από το Νηπιαγωγείο...* (Ντίνας & Γώτη, 2016).

Η αφίσα του Συνηγόρου του Παιδιού

Στην εργασία που ακολουθεί θα παρουσιάσουμε ένα σχέδιο εργασίας που εντάσσεται στο ίδιο θεωρητικό πλαίσιο, σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε σε νηπιαγωγείο της Βέροιας από τη μία εκ των συγγραφέων του άρθρου αυτού. Αντιμετωπίσαμε και επεξεργαστήκαμε μια αφίσα του Συνηγόρου του παιδιού (βλ. πιο κάτω) υπό το πρίσμα των τεσσάρων αξόνων που προτείνει η Παιδαγωγική του Κριτικού Γραμματισμού:

α. το κείμενο και το *πλαίσιο επικοινωνίας του*, μέσα από το οποίο προβάλλεται το δικαίωμα του κάθε παιδιού ανεξαρτήτως χρώματος ή άλλων διαφορών να απολαμβάνει τα ίδια δικαιώματα —τουλάχιστον στο παιχνίδι.

β. το κείμενο ως προς τη *γλωσσική του δομή*, όπου εστιάσαμε στη χρήση των ουσιαστικών και των ρημάτων, στο λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται, στις γραμματοσειρές και τα σημεία στίξης τα οποία συνδέουν το κείμενο με τις εικόνες· κι ως προς τη *νοηματική του δομή*, όπου εντοπίσαμε τα νοήματα και τα υπο-νοήματα που προκύπτουν από την επιλογή των λέξεων και των εικόνων που χρησιμοποιούνται, για να εξυπηρετηθεί ο στόχος του πομπού.

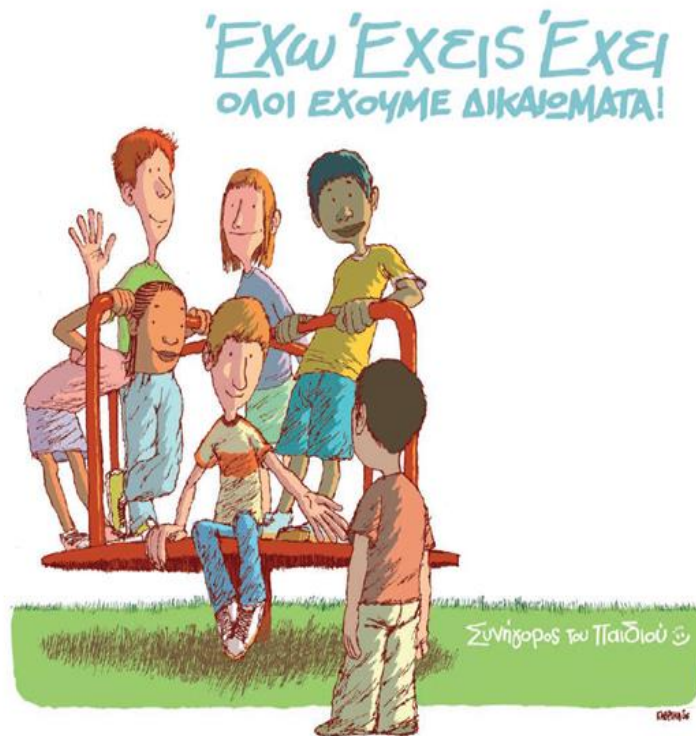
γ. το κείμενο ως *κοινωνική πρακτική* ανιχνεύοντας τις προθέσεις του συντάκτη, το ύφος και το ιδεολογικό περιεχόμενο του κειμένου και τις σχέσεις εξουσίας που το διέπουν.

δ. το κείμενο ως *αντικείμενο αξιολόγησης*, ως προς την επίτευξη του τελικού του στόχου, δηλαδή την αλλαγή της στάσης και συμπεριφοράς των παιδιών αλλά και των ενηλίκων απέναντι στα «διαφορετικά» παιδιά.

Κείμενο και πλαίσιο Επικοινωνίας

Το κείμενο συνιστά μια γλωσσική ενότητα που αποκτά νόημα σε ένα συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο. Είναι βασική αρχή της Συστημικής Λειτουργικής Γραμματικής (ΣΛΓ) ότι η επικοινωνιακή περίσταση καθορίζει σε πολύ μεγάλο βαθμό τη γλωσσική έκφραση (Γούτσος, 2013), υπάρχει δηλαδή μια συστηματική σχέση ανάμεσα στη γλώσσα και στο κοινωνικό συγκείμενο. Η αντίληψη αυτή έρχεται σε αντίθεση με το φορμαλιστικό πρότυπο της Γενετικής-Μετασηματιστικής Γραμματικής, το οποίο δέχεται ότι η γλωσσική έκφραση αποτελεί απόρροια της γλωσσικής ικανότητας των ομιλητών (Λύκου, 2000-2001). Η ΣΛΓ δεν εξετάζει τη γλώσσα ως ένα αυθαίρετο και μεμονωμένο φαινόμενο, αλλά εξετάζει πάντοτε τη γλωσσική χρήση στο συγκεκριμένο της πλαίσιο με πρωταρχικό στόχο την κατανόηση και ερμηνεία και του κειμένου αλλά και του συγκεκριμένου του (του καταστασιακού ή/και του πολιτισμικού), καθώς και της συστηματικής σχέσης μεταξύ κειμένου και συγκεκριμένου.

Έτσι, λοιπόν, η νηπιαγωγός δείχνει στους μαθητές την αφίσσα του Συνηγόρου του Παιδιού και αρχίζει μια συζήτηση μαζί τους:

•Τι βλέπετε εδώ; -Έχει γράμματα. •Γιατί έχει γράμματα; -Γιατί είναι χαρτί. Στο χαρτί έχει γράμματα. •Δηλαδή σε όλα τα χαρτιά έχει γράμματα; Έχει κι εδώ; (Η νηπιαγωγός δείχνει την εικονογραφημένη σελίδα ενός παραμυθιού.) -Όχι. -Είναι, για να μας λέει τι έχει εδώ (ο μαθητής δείχνει το σκίτσο). •Και τι βλέπετε εδώ; -Χόρτο. -Παιδάκια. -Ένα «γύρω-γύρω». -Όχι, είναι μύλος που γυρνάει. •Ωραία. Τι νομίζετε ότι μπορεί, επομένως, να λένε τα γράμματα; -Τα παιδάκια παίζουν. -Παιδική χαρά. -Είναι παιδιά στο «γύρω-γύρω». •Όλο αυτό το χαρτί πώς λέγεται; -Χαρτί. -Εικόνα. -Εικόνα σε χαρτί. -Εξώφυλλο. •Εσείς λέτε τι έχει πάνω στο χαρτί ή ότι αυτό είναι ένα χαρτί; Αυτό, όμως, το χαρτί έχει όνομα. Το λένε *αφίσα*. Έχετε ξανακούσει αυτή τη λέξη; Έχετε ξαναδεί κάπου *αφίσα*; -Όχι. (Η νηπιαγωγός δείχνει μια άλλη *αφίσα* για κάποια θεατρική παράσταση.)

•Κι αυτή είναι μια αφίσα. Σε τι μοιάζει με τη δική μας εδώ; -Είναι χαρτί. -Έχει γράμματα. -Έχει ένα πουλί, που δεν είναι αληθινό, είναι ζωγραφιά. •Από πού το καταλάβατε; -Το ένα φτερό είναι μπλε και το άλλο χρυσό. •Σωστά. Μιλάει η αφίσα; (Γέλια.) -Όχι. •Δε μας λέει τίποτε; -Όχι. •Και τότε τι λέτε να χρειάζονται αυτά τα γράμματα; -Ναι, ναι, κάτι λέει. -Για το πουλί. •Ναι. Λέει: *Του Χρυσό Του Πλι*. (Η νηπιαγωγός δείχνει και την επόμενη αφίσα, που την περιγράφουν τα παιδιά με τον ίδιο τρόπο. Η αφίσα αφορά στην ενημέρωση για τον πανελλαδικό ταυτόχρονο θηλασμό). •Γιατί, λέτε, να φτιάξανε τις δύο αυτές αφίσες; -Μας λένε πράγματα. Ναι, μας δίνουν πληροφορίες. (Η νηπιαγωγός διαβάει την αφίσα). •Τι πληροφορίες μας δίνει αυτή; (για τη θεατρική παράσταση). -Λέει πού να το δούμε. -Ποιες μέρες. -Ότι είναι για πουλί. •Ποιος λέτε να την έφτιαξε; (Οι μαθητές δεν απαντούν.) Την έφτιαξαν αυτοί που οργάνωσαν αυτήν την παράσταση και θέλουν να μας ενημερώσουν, για να πάμε να τη δούμε.

•Ας δούμε τώρα τη δική μας αφίσα. Ποιος να την έφτιαξε; -Ο ζωγράφος. -Ο συγγραφέας. •Να δούμε λίγο τι γράφει μήπως βοηθηθούμε: Έχω Έχεις Έχει ΟΛΟΙ ΕΧΟΥΜΕ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ! Ξέρετε τι είναι τα *δικαιώματα*; -Όχι. •Κι εδώ κάτω λέει: Συνήγορος του Παιδιού. Ποιος είναι αυτός; (Οι μαθητές δεν απαντούν.) Πιο χαμηλά λέει: ΓΑΒΡΙΗΛ. Ξέρει, μήπως, κάποιος ποιανού είναι αυτό το όνομα; -Του συγγραφέα. •Όπως ο συγγραφέας ενός βιβλίου; -Ναι. Αυτός έγραψε τα γράμματα. •Και γιατί αυτός και όχι ο Συνήγορος του Παιδιού; -Ναι. -Και οι δύο, κυρία. •Ωραία! Επειδή όμως δε γνωρίζετε ούτε τι είναι *δικαιώματα*, ούτε τι είναι ο *Συνήγορος*, πρώτα θα ασχοληθούμε με αυτά και μετά θα ξανασυζητήσουμε.

Το κείμενο ως γλωσσική και νοηματική δομή

Κάθε κείμενο συνιστά *δομή* αποτελούμενη από γλωσσικά και άλλα (στην περίπτωση του πολυτροπικού κειμένου) στοιχεία (π.χ. εικόνα, ήχο, κίνηση κ.λπ.) και εκφράζει, υπονοεί ή/και υποκρύπτει ένα *νόημα*, αποτελεί δηλαδή μια *γλωσσική και νοηματική δομή*. Ένα *κείμενο*, για να δικαιολογεί τον χαρακτηρισμό του, πρέπει να πληροί κάποιες προϋποθέσεις, αυτές που επικράτησε να χαρακτηρίζονται ως *δείκτες κειμενικότητας*. Τα πιο γνωστά και ευρύτερα αποδεκτά κριτήρια κειμενικότητας είναι αυτά που προσδιόρισαν οι Beugrande και Dressler (Beugrande & Dressler, 1981): α) *συνοχή*, β) *πληροφορητικότητα*, γ) *συνεκτικότητα*, δ) *προθετικότητα*, ε) *διακειμενικότητα*, στ) *περιστασιακότητα*, και ζ) *αποδεκτότητα*. Τα κριτήρια αυτά συμβάλλουν στη συνειδητοποίηση του τρόπου οργάνωσης, σύστασης και κατανόησης ενός κειμένου, το οποίο θεωρείται όχι μια απλή συμπαράθεση προτάσεων, αλλά μια ενότητα λόγου με λειτουργικό χαρακτήρα, πβ. (Αρχάκης, 2013, pp. 57-125; Κουτσουλέλου-Μίχου, 2004).

Με αυτά ως βασικές παραδοχές η νηπιαγωγός συνεχίζει τη συζήτηση με τα παιδιά:

•Στην αφίσα υπάρχει αυτό το σκίτσο, η ζωγραφιά. Πώς νομίζετε ότι νιώθουν τα παιδιά; -Είναι χαμογελαστά. -Νιώθουν χαρά. -Αυτός, κυρία, με το μεγάλο στόμα νιώθει φόβο; •Εσείς οι υπόλοιποι τι πιστεύετε, νιώθει φόβο; -Όχι, χαρά. -Χαρούμενος είναι, χαμογελάει. •Θέλετε να ψηφίσετε και να δούμε τι σκέφτεστε; (Τα παιδιά, στην πλειοψηφία τους, ψηφίζουν ότι είναι χαμογελαστό το παιδί. Ωστόσο, κάποιοι το θεωρούν φοβισμένο.) •Δε χρειάζεται να είναι μία γνώμη σωστή, επειδή την ψήφισαν οι πιο πολλοί! Μπορεί ο καθένας να έχει τη γνώμη του. Ας συνεχίσουμε. Τι άλλο μπορείτε να πείτε για αυτήν τη ζωγραφιά; -Τα παιδιά γελάνε. -Αυτό το παιδάκι δε μπορεί να ανέβει στον μύλο, γιατί έχει πολλά παιδιά (αναφέρεται στο παιδί που βρίσκεται κάτω από τον μύλο). -Μήπως τον διώχνουν; Κοίτα, είναι έτσι (δείχνει τη στάση του σώματος). •Τι καταλαβαίνεις εσύ από τον τρόπο που στέκεται; -Είναι λυπημένος. -Τον κοροϊδεύουν και είναι λυπημένος. -Όχι, αυτός παίζει μαζί τους. Γυρνάει τον μύλο. -Γιατί δεν έχει

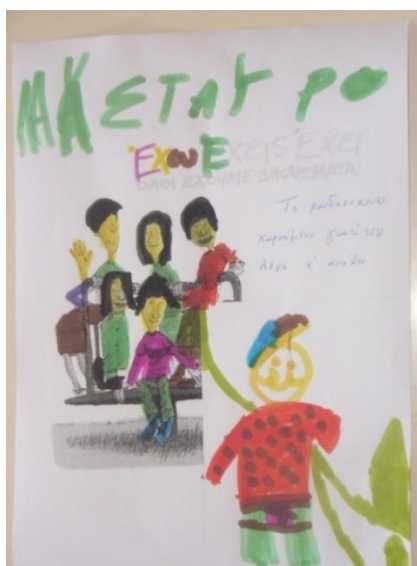

χώρο (εννοεί ότι για αυτόν τον λόγο είναι λυπημένο). Αυτό το παιδάκι του λέει: Έλα, ανέβα. - Είναι στενοχωρημένος, γιατί αυτός είναι κάτω και οι άλλοι πάνω. -Μπορεί και να γελάει! Δεν τον βλέπουμε! -Βλέπουμε από πίσω. •Θέλεις να πεις πως το σώμα μας ίσως δείχνει τι αισθανόμαστε μερικές φορές; -Ναι. •Ωραία σκέψη! Θα κάνω μια πρόταση: να βγούμε φωτογραφίες στις οποίες να φαίνεται στην αρχή το σώμα κάποιου παιδιού, από εσάς, από πίσω και να προσπαθήσουμε να μαντέψουμε το συναίσθημά του, βλέποντας μόνο το σώμα του. Μετά να γυρίσει από μπροστά, να βλέπουμε το πρόσωπό του και να βλέπουμε αν μαντέψαμε σωστά. (Η πρόταση γίνεται δεκτή. Τα παιδιά φωτογραφίζονται. Ακολουθεί συζήτηση.)

•Καταλάβετε μερικά συναισθήματα, αν και βλέπατε μόνο την πλάτη των συμμαθητών σας. Πώς το καταφέρατε αυτό; -Βλέπαμε τα χέρια και τα πόδια. -Και το κεφάλι. -Κι εδώ. •Εννοείς τους ώμους. -Ναι. •Ήταν εύκολο ή δύσκολο να μαντέψετε; -Δύσκολο. -Δε βλέπαμε τις φατσούλες. •Τώρα ας ξαναδούμε την αφίσα και το παιδάκι που βρίσκεται γυρισμένο και δε βλέπουμε το πρόσωπό του. Τελικά πώς νομίζετε ότι νιώθει; -Είναι λυπημένος, γιατί έχει ώμους μαζεμένους. -Είναι χαρούμενος! Το κεφάλι του είναι σηκωμένο. -Λυπημένος, κυρία, είναι τα χέρια του κάτω. •Εντάξει. Καθένας μπορεί να έχει τη γνώμη του για το συναίσθημα του παιδιού.

Εικαστική απόδοση

Η νηπιαγωγός δίνει ένα φύλλο εργασίας στο οποίο φαίνονται όλα τα παιδιά πάνω στον μύλο και δε φαίνεται το πρόσωπο αυτού που βρίσκεται κάτω. Ζητάει από τους μαθητές να ζωγραφίσουν αυτό το παιδί από μπροστά, ώστε να φαίνεται το πρόσωπο και τα συναισθήματά του. Τέλος, να αιτιολογήσουν τις επιλογές τους. Τα περισσότερα παιδιά το ζωγράφισαν λυπημένο, κάποια χαρούμενο και ένα θυμωμένο.

Παγωμένη εικόνα

Τα παιδιά προσπαθούν να πάρουν τη στάση των παιδιών στον μύλο και να μιλήσουν έτσι όπως πίστευαν ότι μιλούσαν και αυτά. Ακούστηκαν τα εξής: 'Έλα, έλα να παίξουμε. -Ανέβα μαζί μας. -Φύγε από εδώ, δε σε θέλω. -Πιάσε το χέρι μου. -Θέλεις να παίξεις; Το μεμονωμένο παιδί μάς έλεγε μετά τα συναισθήματά του: Χαρά, όταν το προσκαλούσαν, λύπη, όταν το έδιωχναν. Κάποια ανέβαιναν επάνω, μαζί με τα άλλα παιδιά.

• Ας συζητήσουμε τώρα λίγο και για τα υπόλοιπα παιδιά. Τι λέτε για το παιδί που κάθετα στον μύλο; -Είναι χαρούμενο. Το κατάλαβα από το στόμα. Είδα τη φατσούλα. -Ναι, είναι χαμογελαστό. • Τι λέτε για το χέρι του; -Του δίνει το χέρι, για να ανέβει. -Του λέει: Έλα, ανέβα στον μύλο, έχει χώρο τώρα. -Το βοηθάει. -Του λέει: Έλα να σε τραβήξω πάνω. • Τώρα ας δούμε αυτό το παιδάκι. -Είναι κοριτσάκι. Φοράει φουστάνι. -Πώς κάθετα έτσι, κυρία; -Να, έτσι (δείχνει κάποιος τη στάση του κοριτσιού στον μύλο). -Τον κοροϊδεύει εκείνον που θέλει να ανεβεί. Έχει ανοιχτό το στόμα και τα χέρια σηκωμένα. -Ναι, το κοροϊδεύει. -Εγώ λέω ότι του λέει: Μην ανέβεις! -Όχι, γελάει. -Γελάει και είναι κάτω. • Εννοείς ότι είναι σκυμμένο; -Ναι, είναι σκυμμένο. • Γιατί αυτό; -Για να το βλέπει. -Του μιλάει. Να το ακούσει. • Εντάξει. Ας δούμε τώρα αυτό το παιδάκι (με το σηκωμένο χέρι). Τι λέτε για αυτό; -Εκείνο το παιδάκι χαιρετάει το παιδάκι (κάτω από τον μύλο). -Του λέει: Γεια σου! Θέλεις να παίξεις; Και το άλλο παιδάκι λέει: Όχι, δεν έχει χώρο. -Μαλώσανε και αυτός που είναι κάτω θυμώνει και πάει σπίτι. Δεν τον αγαπάει. -Όχι! Χαμογελάει. -Ναι, βλέπουμε τη φατσούλα του. • Πόσοι από εσάς πιστεύετε ότι είναι χαμογελαστός και φιλικός; (Όλοι σηκώνουν τα χέρια, εκτός από έναν.) Οι περισσότεροι λοιπόν υποστηρίζετε ότι είναι φιλικός. Ας δούμε τι έχετε να πείτε για τα δύο άλλα παιδιά πάνω στον μύλο. -Δεν κάνουν τίποτε. -Είναι χαμογελαστοί. -Δε μιλάνε, γελάνε.

Ας ξαναθυμηθούμε τι είπατε: τα περισσότερα παιδιά θεωρείτε ότι είναι φιλικά, χαμογελαστά, ότι προσκαλούν το παιδάκι που είναι κάτω από τον μύλο να ανέβει και να παίξει μαζί τους. Υπάρχει και αυτό το κοριτσάκι για το οποίο κάποιος πιστεύετε ότι είναι χαμογελαστό και φιλικό, κάποιος ότι φοβάται και κάποιος ότι είναι θυμωμένο και διώχνει το παιδί.

• Τι άλλο είναι τόσο σημαντικό να έχουν τα παιδιά; -Μαμά και μπαμπά. -Μας παίρνουν γάλα. -Φαγητό. -Παιχνίδια. -Μας προσέχουν. -Μας πάνε στον γιατρό. -Μας δίνουν νερό. -Μας παίρνουν ρούχα και παπούτσια. • Αν κάποιο παιδάκι δεν έχει οικογένεια, τι μπορεί να συμβεί; - Θα αρρωστήσουμε. -Πεινάμε. -Ποιος θα μας πάει στον γιατρό, αν αρρωστήσουμε; -Ναι, θα πεθάνουμε. • Μπορούμε να στηριχτούμε σε κάποιον άλλο σημαντικό άνθρωπο στη ζωή μας; - Στη γιαγιά και τον παππού. -Στη θεία. -Τον αδερφό και την αδερφή. -Τον νονό.

Εικαστικά

Τα παιδιά, σε διπλωμένο χαρτί A4, κόβουν και ζωγραφίζουν από την εξωτερική μεριά το σπίτι τους και εσωτερικά την οικογένειά τους.

• Τι άλλο χρειάζονται τα παιδιά; -Να τρώνε. -Γιατί αλλιώς θα πεθάνουμε. -Και δε θα μεγαλώνουμε.

Ζωγραφική

Τα παιδιά ζωγραφίζουν το φαγητό και το νερό.

- Τι άλλο χρειάζονται τα παιδιά; -Να τους αγοράζουν παπούτσια. -Και ρούχα. -Κρυώνουμε χωρίς ρούχα, θα αρρωστήσουμε. -Και τα πόδια, αν δε φοράμε παπούτσια. -Και θα πατήσουμε πέτρες. -Και αγκάθια και θα τρέχει αίμα.

Ζωγραφική

Οι μαθητές ζωγραφίζουν σχετικά.

- Τι άλλο νομίζετε ότι χρειάζονται τα παιδιά; -Παιχνίδια. -Να τους αγοράζουν οι μεγάλοι. - Χαίρομαι, όταν μου αγοράζουν οι μεγάλοι παιχνίδια. -Να έχουνε βιβλία. •Είναι πολύ σπουδαίο κι αυτό. Γιατί πιστεύετε ότι τα βιβλία είναι ανάγκη για τα παιδιά; -Μαθαίνουμε πράγματα. -Ναι και πάμε στο σχολείο. Κι εκεί μαθαίνουμε πολλά πράγματα.

Ζωγραφική

Τα παιδιά ζωγραφίζουν το σχολείο.

•Γιατί είναι κατά τη γνώμη σας σημαντικό να πηγαίνουν τα παιδιά στο σχολείο; -Να μαθαίνουμε γράμματα. -Να παίζουμε ήρεμα. -Να ζωγραφίζουμε. -Να μαθαίνουμε αριθμούς. -Να έχουμε το τρένο της βοήθειας. Να γράφουμε. -Να έχουμε κατασκευές. -Να διαβάζουμε παραμύθια. -Να φυτεύουμε. •Γιατί όλα αυτά είναι απαραίτητα; -Γιατί, αν μας ρωτήσει κάποιος, πρέπει να ξέρουμε. -Για να πάμε στο Δημοτικό. -Για να μάθουμε πράγματα και να τα έχουμε στο μυαλό μας. -Για να μεγαλώσουμε. Οι μεγάλοι τα ξέρουν. -Για να είμαστε έξυπνοι. •Ωραία! Το σχολείο μάς βοηθάει στη ζωή! Μπορούν τα παιδιά να ζούνε καλά, αν είναι άρρωστα; -Όχι, να είναι καλά. -Όταν είμαι άρρωστη, δεν παίζω. -Ούτε πάμε σχολείο. •Επομένως τα παιδιά πρέπει να έχουν και την υγεία τους.

Ζωγραφική

Τα παιδιά ζωγραφίζουν σχετικά με το δικαίωμά τους στην υγεία.

Ανάγνωση του βιβλίου: «Ο Αμίν έχασε τον δρόμο του», Καμπρέρα (2010)

•Γιατί ήταν τόσο σημαντικό να έχει όνομα ο Αμίν; -Για να τον φωνάζουν. -Έλεγε στα ζώα: Γεια σας, είμαι ο Αμίν. •Όταν χάθηκε από τη φυλή του, από τους ανθρώπους που έμοιαζαν με αυτόν, τι έκανε; -Έψαξε να βρει άλλους. -Τα ζώα. •Τι έγινε μετά; -Δεν έμεινε. Έφυγε. -Τα ζώα τον ήθελαν. -Όχι, τα λιοντάρια δεν τον ήθελαν. •Γιατί δε μπόρεσε να μείνει μαζί τους; -Δεν είναι κροκόδειλος! Αυτοί όλο κολυμπάνε. -Δε μπορεί να σκαρφαλώσει. -Ο σκαντζόχοιρος τον τσίμπησε. •Γιατί όλα αυτά; Δεν τον ήθελαν μαζί τους; -Τον ήθελαν. -Ο σκαντζόχοιρος τον τσίμπησε με τα αγκάθια, γιατί ήταν μαζί στο φύλλο. •Τότε; Γιατί, ενώ τα περισσότερα ζώα τον ήθελαν, δεν έμεινε μαζί τους; -Δεν ήταν μαϊμού. Οι μαϊμούδες όλο πηδάνε. -Και τρώνε μπανάνες. -Τα παιδάκια δεν τρώνε μόνο μπανάνες.

•Επομένως, ο Αμίν και τα ζώα ήθελαν να ζήσουν μαζί, αλλά δεν ταίριαζαν. Είχαν διαφορετικές συνήθειες και ο Αμίν δε μπορούσε να γίνει σαν αυτά. Είχε τις δικές του συνήθειες, που έμαθε από τον μπαμπά και τη μαμά του και όλη του τη φυλή, τους Τάκα –Τάκα. Κι εσείς έχετε ονόματα. -Και μεγάλα ονόματα... •Σωστά. Έχετε επίθετα. Αν δύο παιδάκια έχουν ίδιο όνομα, π.χ. *Μαρία*, πώς θα τα ξεχωρίσουμε; -Θα λέμε η μεγάλη. •Α! κατάλαβα. Έχεις ξαδέρφια και στην οικογένειά σου σας φωνάζουν η μεγάλη και η μικρή; -Ναι. •Είναι αυτός ένας τρόπος. Αν υποθέσουμε ότι έρχονται στο σχολείο δύο παιδάκια που τα λένε και τα δύο *Γιώργο* και είναι και τα δύο πέντε χρονών, πώς θα τα ξεχωρίσουμε; -Έχουν άλλα μεγάλα (ονόματα). •Ναι. Έχουν διαφορετικά επίθετα. Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι έχουμε τον *Γιώργο Παπαδόπουλο* και τον *Γιώργο Πιτούλια*. Ο Αμίν, λέει το παραμύθι, ανήκε σε μία φυλή, τους Τάκα-Τάκα. Εσείς πού θα

μπορούσαμε να πούμε ότι ανήκετε; Σε ποια μεγάλη ομάδα που σας κάνει να ξεχωρίζετε από άλλα παιδιά που ζουν, ας πούμε, σε άλλη χώρα; -Έλληνες. -Ναι, είμαστε Έλληνες. Και μιλάμε ίδια γλώσσα και καταλαβαίνουμε ο ένας τον άλλο.

Δραματοποίηση του παραμυθιού «Ο Αμίν έχασε τον δρόμο του».

Εικαστικά

Σε ένα χαρτόνι με πλαστελίνη κάθε παιδί φτιάχνει το όνομά του, που δηλώνει την ταυτότητά του και μιλάμε σχετικά με το δικαίωμα στην ταυτότητα και την εθνικότητα.

Ανάγνωση του παραμυθιού: «Δεν πειράζει να είσαι διαφορετικός», Τοντ (2011).

Επιλέχθηκε αυτό το παραμύθι για την εισαγωγή των παιδιών στην έννοια της διαφορετικότητας. Περιέχει μόνο εικόνες διαφορετικών παιδιών και τη φράση κάτω από κάθε εικόνα: «δεν πειράζει να είσαι...». Σκοπός η εισαγωγή στο δικαίωμα των παιδιών να αντιμετωπίζονται χωρίς διακρίσεις, που υλοποιήθηκε με την επεξεργασία της εικόνας από το site του Συνηγόρου στην επόμενη δραστηριότητα (όπου υπάρχουν αναφορές των παιδιών στο παραμύθι αυτό) και την ανάγνωση του Τριγωνοψαρούλη. Μετά την ανάγνωση συζητήθηκαν λίγο και οι δικές μας ομοιότητες και διαφορές.

Επεξεργασία εικόνας

Η νηπιαγωγός δείχνει στους μαθητές μια εικόνα (από το site του Συνηγόρου του Παιδιού).

ΕΙΜΑΣΤΕ ΟΛΟΙ ΙΣΟΙ!

Δεν έχει σημασία αν είμαι κορίτσι ή αγόρι, από ποια χώρα έρχομαι, σε ποια φυλή ανήκω, τι γλώσσα μιλάω. Ποια είναι η θρησκεία μου, τι δυσκολίες έχω. Έχω **Δικαίωμα** να με αντι-μετωπίζουν το ίδιο με τα άλλα παιδιά. Κανείς δεν πρέπει να με κάνει να ντρέπομαι γι' αυτό που είμαι!

•Τι βλέπετε σε αυτήν την εικόνα; -Τρία παιδιά. -Γιατί, κυρία, είναι έτσι το σώμα τους; -Τα κόκαλά τους είναι. •Ναι, είναι τα κόκαλά τους, ο σκελετός τους. Αυτά τα τρία παιδιά πώς είναι; Πώς μοιάζουν; -Δύο αγόρια και ένα κορίτσι. -Αυτό είναι μαύρο. -Κι αυτό το κορίτσι έχει κάτι μάτια... -Είναι κινεζάκι. •Το τρίτο παιδί; -Είναι αγόρι. •Μοιάζει με τα άλλα δύο παιδιά; -Όχι, δε μοιάζουν. -Είναι κοντό. -Και έχει κίτρινα μαλλιά. •Επομένως τα τρία παιδιά είναι διαφορετικά. Ο σκελετός τους πώς είναι; -Είναι ίδιος. -Τι γράφει, κυρία; (Η νηπιαγωγός διαβάζει σχετικά με το δικαίωμα να είναι όλα τα παιδιά ίσα, ανεξάρτητα από το αν είναι διαφορετικά.) •Τι καταλάβατε; -Να, όπως στο βιβλίο. Δεν πειράζει να είναι μαύρο. -Δεν πειράζει να έχει κίτρινα μαλλιά. -Και τέτοια μάτια. -Ναι, δεν πειράζει να είναι κινεζάκι. •Σωστά! Όλοι οι άνθρωποι είναι διαφορετικοί, ψηλοί, κοντοί, με λευκό ή πιο σκούρο δέρμα, μιλάνε άλλες γλώσσες, τους αρέσουν άλλα πράγματα, άλλοι είναι αδύνατοι και άλλοι πιο παχουλοί, αλλά κανείς δεν πρέπει να τους συμπεριφέρεται άσχημα για αυτό. Είμαστε όλοι άνθρωποι και αξίζουμε για αυτό. -Γιατί, κυρία, φαίνεται έτσι; •Αυτή είναι μια ακτινογραφία. Δείχνει τα κόκαλά μας. Είναι εξωτερικά διαφορετικοί οι άνθρωποι, αλλά πώς είναι από μέσα; -Είναι ίδιοι. -Ναι, τα κόκαλά τους. •Ναι, έχουμε όλοι κόκαλα, αλλά και τα όργανά μας είναι ίδια. Όπως το στομάχι, η καρδιά, τα πνευμόνια. Έχετε δει ποτέ ακτινογραφία; (Τα παιδιά δεν είχαν δει και η νηπιαγωγός τους έδειξε μία, ενός χεριού.) Με την ακτινογραφία βλέπουμε τα κόκαλα, τον σκελετό μας.

Εικαστικά

Σε μαύρο κόνσον φτιάχνουν με κηρομπογιά την ακτινογραφία του χεριού τους.

Ανάγνωση παραμυθιού

«Ο Τριγωνοψαρούλης», Ηλιόπουλος (1997).

Ο Τριγωνοψαρούλης είναι ένα ψάρι που δε μοιάζει με κανένα άλλο και όλα τα πλάσματα του βυθού τον εμπαίζουν. Όμως, όταν στον βυθό εμφανίζεται ένας μεγάλος κίνδυνος, η ιδιαιτερότητά του προσφέρει τη σωτηρία σε όλα τα ψάρια. Επιλέχτηκε για ανάγνωση, επειδή αναφέρεται στην αποδοχή του διαφορετικού.

Παιχνίδι

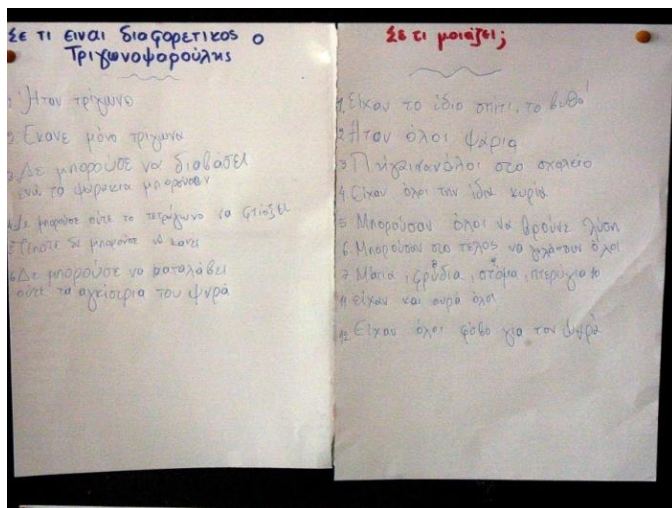
Θα παίξουμε ένα παιχνίδι. Μετά θα συζητήσουμε τα συναισθήματά μας. Όλα τα παιδιά θα γίνετε ψαράκια. Θα πιαστείτε σφιχτά και θα φτιάξετε έναν κύκλο, στον οποίο δε θα είναι εύκολο να μπει ο Τριγωνοψαρούλης, που θα βρίσκεται έξω από αυτόν.

Τα παιδιά που δημιούργησαν τον κύκλο, μετά το παιχνίδι, είπαν ότι ένιωθαν λύπη που έμεινε ο Τριγωνοψαρούλης έξω από τον κύκλο και χαρά που ήταν όλοι μαζί. Αυτά που βρέθηκαν απέξω είπαν ότι ένιωθαν λύπη, μοναξιά και ότι ήθελαν να μπουν μέσα και αυτά.

Καταγραφή σε πίνακα

• Ας γράψουμε σε τι είναι διαφορετικός ο Τριγωνοψαρούλης από τα υπόλοιπα ψάρια και σε τι μοιάζει με αυτά.

• Τώρα να σκεφτούμε για ποιο λόγο άλλαξαν τα ψάρια γνώμη; -Τους έσωσε. -Ναι, ήταν έξυπνος. -Έφτιαξε χάρτη. • Το γεγονός ότι ήταν έξυπνος, γιατί δεν τον ήξεραν πιο νωρίς; -Τον κορόιδευαν. -Δεν τον έκαναν παρέα. -Δεν τον ήξεραν. • Τα ψάρια ήταν διαφορετικά από τον

Τριγωνοψαρούλη. Αυτό τα δυσκόλεψε; -Όχι. -Ο Τριγωνοψαρούλης στενοχωρήθηκε, όχι τα ψάρια. Ήταν τρίγωνο και βοήθησε. •Ναι, επειδή ήταν διαφορετικός, μπόρεσε να τους βοηθήσει. Βρήκε μια ιδέα που οι άλλοι δεν είχαν σκεφτεί.

Κατασκευή αφίσας

Οι μαθητές φτιάχνουν μια αφίσα χωρισμένη σε δύο μέρη. Στο ένα λένε τι σκεφτόταν τα ψάρια, πριν γνωρίσουν τον Τριγωνοψαρούλη, και στο άλλο τι σκεφτόταν, αφού τον γνώρισαν.

Ενδεικτικές απαντήσεις:

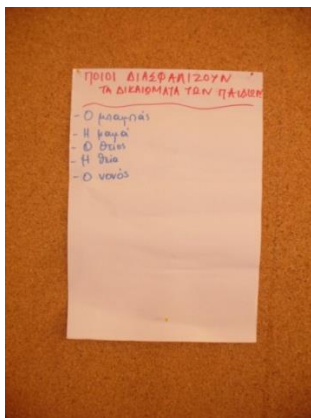
α. Πριν τον γνώρισαν: -Δεν είναι έξυπνος, κάνει μόνο τρίγωνα. -Α! Δε μπορεί να διαβάσει. - Είναι τεμπέλης. -Λέει τα ίδια τραγούδια μόνο. -Είναι κουτός και χαζός.

β. Αφού τον γνώρισαν: -Είναι ήρωας. -Να του κάνουμε άγαλμα, επειδή μας έσωσε. -Μπράβο, Τριγωνοψαρούλη! Έκανε ένα μεγάλο τρίγωνο: το σχέδιο για να μας σώσει. -Είναι έξυπνος. - Είναι καλός με τους άλλους.

Προσδιορισμός των υπεύθυνων για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των παιδιών

•Πώς ονομάζονται με μία λέξη όλες αυτές οι ανάγκες των παιδιών, ώστε στη ζωή να μεγαλώνουν χαρούμενα και ασφαλή; •Ποιος φροντίζει να έχουν τα παιδιά όλα αυτά τα δικαιώματα; -Οι μεγάλοι. -Ναι, αν δεν έχουν ένα σπίτι, να πάρουν. -Και παιχνίδια. -Να βρούνε λεφτά. •Οι μεγάλοι ή τα παιδιά; -Οι μεγάλοι. -Και τα παιδιά. •Δηλαδή, πιστεύετε ότι τα παιδιά, αντί να βρίσκονται στο σχολείο, που είπατε ότι πρέπει να πηγαίνουν, είναι δικαίωμά τους, πρέπει να δουλεύουν; -Ναι, να βγάλουν λεφτά, να πάρουν σπίτι, ρούχα, ό,τι θέλουν. -Κι εγώ δουλεύω. Βοηθάω τη μαμά μου να σκουπίσει τα πιάτα, τα ποτήρια... -Κι εγώ πηγαίνω στο χωράφι. •Πραγματικά, αυτό είναι βοήθεια! Είναι ένας τρόπος, για να συμμετέχουν και τα παιδιά στο σπίτι και να δείχνουν ότι νοιάζονται για τους γονείς τους. Πληρώνονται τα παιδιά για αυτές τις δουλειές; -Όχι. -Εγώ πηγαίνω με τον παππού μου στα πρόβατα. -Εγώ πάω στο μαγαζί της αδερφής μου. •Επομένως, βοηθάτε τις οικογένειές σας και ξεκουράζετε τους αγαπημένους σας ανθρώπους. Ωστόσο, κανένας από εσάς δε σταμάτησε το σχολείο, για να δουλέψει σε μια δουλειά που θα τον πληρώνουν. Υπάρχουν παιδιά που δουλεύουν και δεν πηγαίνουν στο σχολείο; -Τα γυφτάκια δεν πηγαίνουν. •Γιατί να κάνουν κάτι τέτοιο; -Ναι, μπορεί να είναι άρρωστοι οι γονείς τους και τα στέλνουν να δουλέψουν. -Να μην έχουν λεφτά. -Είναι φτωχοί.

•Ωραία! Κάποια παιδιά δουλεύουν, γιατί οι γονείς τους είναι άνεργοι, δηλαδή δε δουλεύουν οι ίδιοι, κάποιοι, γιατί, ενώ δουλεύουν, δε βγάζουν αρκετά χρήματα, για να ζήσουν. Έχω μια απορία: γιατί άραγε κάποιος που έχει ένα εργοστάσιο ή ένα μαγαζί δεν παίρνει μεγάλους να δουλέψουν και παίρνει παιδιά; -Για να βγάζει λεφτά(!) •Πώς γίνεται αυτό; (Ο μαθητής δεν απαντούσε.) Εσείς τι λέτε; (Δεν απαντούσε κανείς.) •Σκεφτείτε λίγο. Κάποιος μπορεί να πάρει μεγάλους, για να δουλέψουν, και παίρνει μικρούς. Ο Γιάννης είπε, για να βγάζει λεφτά. Δεν τα πληρώνει τα παιδιά; Δουλεύουν τσάμπα; -Όχι. Στους μεγάλους δίνει δέκα ευρώ και τους μικρούς ένα. •Επομένως, δίνει περισσότερα ή λιγότερα στους μικρούς; -Λιγότερα! •Και έτσι κερδίζει χρήματα, όπως μας είπε ο Γιάννης. Υπάρχουν κάποια δικαιώματα, επομένως, που οι μεγάλοι είναι υπεύθυνοι να τα διασφαλίσουν για τα παιδιά. Ας γράψουμε ποιοι είναι αυτοί.

Προβολή βίντεο για την παιδική εργασία

https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=GW7NVWO7HcU

•Πώς σας φάνηκε το βίντεο; Τι έχετε να πείτε για αυτά τα παιδιά; -Έπλεναν πιάτα. -Και είχαν ένα σφυρί και έσπαζαν πέτρες. -Αυτό είναι δουλειά; •Ξέρει κάποιος για αυτό; -Όχι. •Υπάρχουν παιδιά που δουλεύουν πολύ σκληρά σε μέρη που τα λένε λατομεία. Από εκεί παίρνουμε μάρμαρα και άλλες πέτρες, χρήσιμες για την κατασκευή των σπιτιών μας, ας πούμε, ή βγάζουν σίδηρο, χρυσό κ.λπ. Τι άλλη δουλειά δείχνει ότι κάνουν τα παιδιά; -Κάτι κλωστές. Τι είναι αυτό; •Είναι αργαλειός. Με αυτή τη μηχανή φτιάχνουν τα παιδιά υφάσματα, χαλιά, κουβέρτες... Κάτι άλλο; -Ναι, έπλεναν πιάτα. -Τι ήταν αυτό στο κεφάλι του, κυρία; •Λες μια λωρίδα που ήταν περασμένη στο κεφάλι του παιδιού. Νομίζω με αυτή μπορούσε να σέρνει το φορτίο, το καρότσι μέσα στο οποίο ήταν οι πέτρες που έσπασε μάλλον. Τι άλλο έδειξε; -Έδειξε τα παιδιά στο σχολείο. •Τα ίδια παιδιά που έδειξε νωρίτερα; Αυτά που δούλευαν; -Όχι, όχι αυτά. -Είναι άλλα παιδιά. -Που δε δουλεύουν και πάνε στο σχολείο, για να γίνουν έξυπνοι. -Να πηγαίνουν στο σχολείο, όχι να δουλεύουν... •Μπορούν τα παιδιά να δουλεύουν, αλλά όχι πάρα πολλές ώρες και σε πολύ σκληρές δουλειές, ανάλογα με την ηλικία τους. Δηλαδή σε άλλες δουλειές και για διαφορετικές ώρες τα μικρά από τα μεγάλα παιδιά. Δεν πρέπει όμως να ξεχνάμε το δικαίωμά τους στο παιχνίδι, την ξεκούραση και το δικαίωμα να πηγαίνουν στο σχολείο.

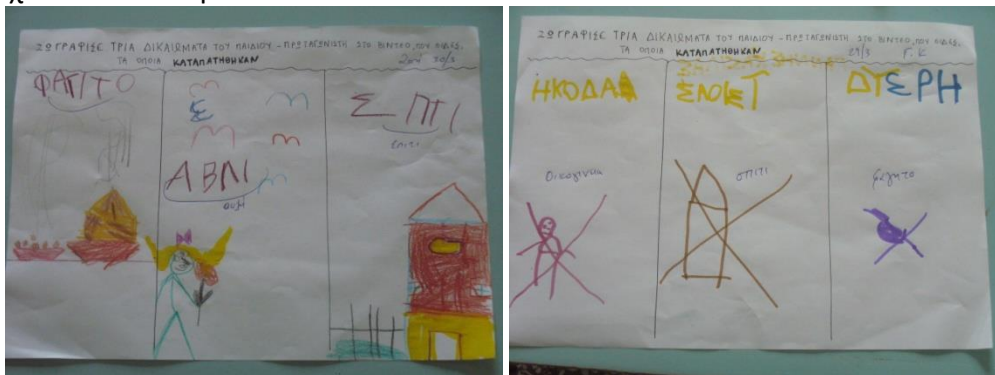
Προβολή ταινίας: «Ένα δέντρο μια φορά»

<https://www.youtube.com/watch?v=Voz9S4xb0xM>

Πριν γίνει η προβολή της ταινίας, η νηπιαγωγός λέει στους μαθητές ότι αφορά σε ένα παιδάκι του οποίου τα δικαιώματα έχουν καταπατηθεί.

Εικαστική απόδοση

Τα παιδιά ζωγραφίζουν, μετά την προβολή της ταινίας, τρία δικαιώματα του παιδιού τα οποία έχουν καταπατηθεί.

Συζήτηση-επεξεργασία

• Ποια δικαιώματα του παιδιού στην ταινία έχουν καταπατηθεί; - Δεν είχε σπίτι. - Δεν είχε οικογένεια. - Δεν είχε ντουλάπα, ούτε κρεβάτι. - Ούτε παιχνίδια, ούτε νερό. • Ωραία. Θα διαβάσω όλα τα δικαιώματα που έχουμε γράψει εδώ (στον εννοιολογικό χάρτη που έχει δημιουργηθεί) και θα μου λέτε ποια καταπατήθηκαν και ποια όχι. Υγεία είχε; - Ναι, αλλά δεν είχε σιρόπι, ούτε σούπα. - Αφού δεν είχε μαμά να του δώσει! • Στο σχολείο πήγαινε, τι λέτε; - Όχι, δούλευε στον δρόμο. - Και δεν είχε φίλους. - Είχε φίλο μόνο το δέντρο. • Εδώ που γράψαμε ότι τα παιδιά πρέπει να είναι μεταξύ τους ίσα, τι λέτε; Νομίζετε ότι αυτό το παιδάκι είναι ίσο με τα άλλα παιδιά; Είναι ίσο ως πούμε με εσάς; - Όχι, δεν είχε τίποτε. - Ούτε παιχνίδια. - Ούτε φαγητό. - Και έπινε νερό στον δρόμο. • Επομένως είχε καταπατηθεί το δικαίωμά του για ισότητα. Τι λέτε για το δικαίωμα να έχουμε όλοι όνομα; - Δεν είχε όνομα. - Δεν το άκουσα! - Δεν το φώναζε κανείς. • Δηλαδή, και να είχε, δεν το ακούσαμε, κανείς δε μιλούσε μαζί του. Το όνομα το έχουμε, για να επικοινωνούμε με τους άλλους, να απευθύνονται σε εμάς, να μας προσέχουν και να μας δίνουν σημασία με αυτόν τον τρόπο. Αν κανείς δε μας μιλάει, δε μας προσφωνεί, είναι σα να μην υπάρχουμε!

• Ας δούμε, τώρα, εφόσον καταπατήθηκαν τα δικαιώματα αυτού του παιδιού, τι θα μπορούσε να γίνει, τι θα μπορούσε να κάνει ο ίδιος ή κάποιος άλλος. Ας πούμε σχετικά με το νερό και το φαγητό. - Να του δίνουν άλλοι, οι μεγάλοι. - Να πάει σε σπίτι και να πει: Δεν έχω φαγητό, ούτε νερό, ούτε τίποτε. - Πρέπει να βρει δουλειά, να βγάλει λεφτά, να πάρει να φάει. - Δεν θα παίρνει πολλά λεφτά, δεν θα του δίνουν. • Μάλιστα! Και τι λέτε ότι μπορεί να γίνει για το δικαίωμά του να έχει οικογένεια; - Να πάει σε ανθρώπους να ρωτήσει: Μπορώ να μείνω μαζί σας; - Ναι, να το κρατήσουν μαζί τους. • Δηλαδή να το υιοθετήσουν. Ξέρετε, γίνεται αυτό, όμως δεν είναι τόσο εύκολο. Δε μπορεί κάποιος να πάρει στο σπίτι του ένα παιδί έτσι απλά. Πρέπει να πάει σε υπηρεσίες, να το δηλώσει, να υπογραφούν χαρτιά. Πάντως, μπορεί να γίνει, να βρει δηλαδή ανθρώπους που θα το φροντίζουν όπως η μαμά και ο μπαμπάς του. • Τι γίνεται με το δικαίωμά του να είναι υγιές; - Πρέπει να προσέχει, να μην χτυπήσει. - Αν δεν έχει μαμά και μπαμπά να το πάνε στο νοσοκομείο. - Να καλέσουν το ασθενοφόρο οι άλλοι άνθρωποι. - Να το βοηθήσουν οι άλλοι

Κουκλοθέατρο

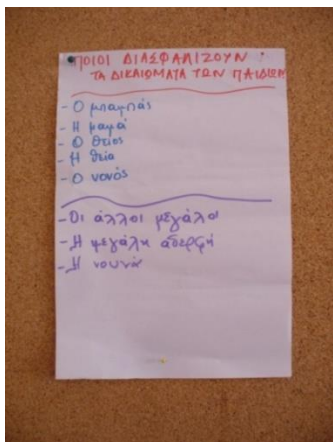
• Ας δούμε με ποιον τρόπο μπορεί να προστατευτεί ένα παιδί, όταν καταπατούνται τα δικαιώματά του. Ας υποθέσουμε ότι πηγαίνει στο σχολείο και εκεί δεν το παίζουν. Πάρτε τις

κούκλες και δώστε λύση στο ποιος θα το βοηθήσει. Τα παιδιά παίρνουν τις κούκλες και αυτοσχεδιάζουν φτιάχνοντας σχετικούς διαλόγους. Τα πρόσωπα που επιλέγουν να βοηθήσουν το παιδί είναι: α. Η μαμά του παιδιού να το αγκαλιάζει, να το ρωτάει πώς πέρασε στο σχολείο. β. Η μεγάλη αδερφή να πάει στο σχολείο και να δει τι γίνεται. γ. Η θεία να συμβουλεύει το παιδί, όταν αυτό πάει στο σχολείο, να πει στα άλλα παιδιά ότι δεν πειράζει που φοράει διαφορετικά ρούχα και είναι διαφορετικό και οι συμμαθητές του θα καταλάβουν ότι συμπεριφέρονται λάθος. δ. Η αδερφή, που του λέει ότι, αν δεν αλλάξουν συμπεριφορά, το παιδί θα πάει σε άλλο σχολείο. ε. Ο μπαμπάς, που το συμβουλεύει να τους μιλήσει, να τους πει ότι δεν είναι σωστό να το διώχνουν από τις κούνιες και τις τσουλήθρες. Να πει ότι έχει δικαίωμα να παίζει κι αυτό εκεί. στ. Η νονά, η οποία υπόσχεται στο παιδί να έρθει στο σχολείο του και να μαλώσει τα υπόλοιπα παιδιά. ζ. Ο θείος, ο οποίος λέει στο παιδί ότι θα πάει στο σχολείο και θα πει στα άλλα παιδιά να το παίξουν, γιατί είναι πολύ καλό παιδί, και οι συμμαθητές του θα συμφωνήσουν. Κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας τα παιδιά θυμήθηκαν την αφίσα και σχολίασαν ότι και το παιδί εκεί ήταν μόνο του και ήταν γι' αυτόν τον λόγο λυπημένο.

Προσθέτουμε στον πίνακα τις νέες ιδέες σχετικά με τα πρόσωπα που διασφαλίζουν τα δικαιώματα των παιδιών.

Εικαστική απόδοση

Τα παιδιά ζωγραφίζουν αυτόν που θεωρούν υπεύθυνο για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων τους.

Προβολή βίντεο για την προστασία από την κακομεταχείριση

<https://www.youtube.com/watch?v=7zwqddjCXrM>

• Πώς σας φάνηκε το βίντεο; - Τα παιδιά δεν πρέπει να τα χτυπάνε, γιατί πονάνε. - Είναι μικρά. - Δε μπορούν να κάνουν τίποτε. • Πώς νιώθουν τα παιδιά, όταν τα χτυπάνε ή τα φοβίζονται και τα φωνάζουν οι μεγάλοι; - Άσχημα. - Λύπη. - Κι εμένα με χτυπούν. (Τα περισσότερα παιδιά ανέφεραν ότι δέχονται σωματική βία.) • Υπάρχει άραγε κάτι που μπορεί να κάνει ένα μικρό παιδί τότε; (Οι μαθητές θυμήθηκαν όσα είχαν μάθει στη διαχείριση του θυμού.) - Ναι, να πει στοπ! - Μη με χτυπάς! - Πονάω. - Λυπάμαι. - Να μου μιλάς κι εγώ θα καταλάβω. • Γιατί άραγε οι μεγάλοι χτυπάνε κάποιες φορές τα παιδιά; - Γιατί είναι πιο μεγάλοι. • Δηλαδή; - Ναι, είναι δυνατοί. - Τα παιδιά δε χτυπάνε τον μπαμπά. - Οι μικροί δε μπορούν να χτυπήσουν! • Εννοείς ότι οι μεγάλοι χτυπάνε τους μικρούς, γιατί γνωρίζουν ότι οι ίδιοι δε θα πάθουν τίποτε; - Ναι. • Στο βίντεο έδειξε μια

έγκυο που την κακομεταχειριζόταν ένας άνδρας και μετά ένα παιδάκι, μικρό με μια κούκλα. -Η μαμά γέννησε το μωρό της. -Μετά μεγάλωσε. •Έγινε το κοριτσάκι με την κούκλα. Η μαμά της τι πιστεύετε ότι ένιωθε, όταν ο άνδρας την κακομεταχειριζόταν; -Φοβόταν. -Λυπόταν. •Γιατί άραγε, ενώ φοβόταν και λυπόταν, μετά κακομεταχειριζόταν την κόρη της που μεγάλωσε; -Και οι μαμάδες χτυπάνε. •Και μετά έδειξε το κοριτσάκι να είναι θυμωμένο και να μιλάει άγρια στην κούκλα της. Τι λέτε, γιατί συμπεριφερόταν η μαμά και το παιδί έτσι; -Δε μιλούσαν. •Όχι, δεν έδειχνε στο βίντεο να συζητούν ήρεμα. -Δεν είπε: Στοπ! -Ναι, να πει: Μη με χτυπάς! •Δηλαδή δεν ήξερε τι να κάνει. -Ναι, να πει: Είμαι μικρό. Να μου μιλάς!

•Μερικές φορές οι άνθρωποι δε βρίσκουν άλλον τρόπο να φερθούν, όταν είναι θυμωμένοι. Μόνο με φωνές, σπρωξιές, καμιά φορά ξύλο. Και όταν μεγαλώνουν, ενώ ήξεραν πόσο φοβισμένοι ήταν, δεν ξέρουν να φερθούν διαφορετικά. Αν ωστόσο τελικά οι γονείς ενός παιδιού το χτυπάνε, του φωνάζουν, του μιλούν με άσχημο τρόπο, τι γίνεται τελικά; Μπορεί κάποιος να το προστατέψει; -Κυρία, είδα στην τηλεόραση την Άννυ. Τη χτύπησε ο μπαμπάς της και τη σκότωσε. -Οι μπαμπάδες να τα προσέχουν τα παιδιά και να τα αγαπάνε, όχι να τα χτυπάνε! -Είναι μικρούλκα και δε μπορούν να κάνουν τίποτε. •Ναι. Επομένως κάποιες φορές τα παιδιά χρειάζονται προστασία από την κακομεταχείριση. Καταπατούνται τα δικαιώματά τους και μπορεί να μην έχουν κοντά τους γονείς τους ή άλλους συγγενείς, ή μπορεί οι ίδιοι οι γονείς τους να μη μπορούν να τα βοηθήσουν. Μερικές φορές είναι αυτοί που καταπατούν τα δικαιώματα του παιδιού. Τι γίνεται τότε; (Οι μαθητές δεν έδωσαν απάντηση).

Εννοιολογικός χάρτης

Έτσι σταδιακά ολοκληρώθηκε ένας εννοιολογικός χάρτης με όλες τις ανάγκες που έχουν αναφερθεί και τις οποίες ονομάσαμε δικαιώματα.

Κατασκευή

Κατασκευάζουμε σελιδοδείκτες. Κάθε παιδί διαλέγει ένα από τα δικαιώματα που έχουν αναφερθεί, το ζωγραφίζει και η νηπιαγωγός το πλαστικοποιεί.

Συζήτηση για τον Συνήγορο του Παιδιού

Την τελευταία φορά που συζητήσαμε, είπαμε ότι, όταν καταπατούνται τα δικαιώματα των παιδιών και δεν έχουν κανέναν μεγάλο να τα βοηθήσει, υπάρχει κάτι που μπορούν να κάνουν. Υπάρχει ο *Συνήγορος του Παιδιού*. Γνωρίζετε κάτι για αυτόν; (Δε γνώριζαν τίποτε.) • Πώς μπορούμε να μάθουμε; -Να ρωτήσουμε τη μαμά. -Ναι, τους μεγάλους. -Να βρούμε βιβλία. -Να δούμε στον υπολογιστή. • Ωραία, μπορούμε να ρωτήσουμε και τους μεγάλους και να δούμε στο διαδίκτυο. (Η νηπιαγωγός ετοιμάζει ένα σημείωμα για τους γονείς των μαθητών. Αφού το συμπληρώσουν, όλα τα μηνύματα θα διαβαστούν στο σχολείο.)

Ιστοσελίδα Συνηγόρου

Επισκεπτόμαστε με τα παιδιά την ιστοσελίδα του Συνηγόρου, πληκτρολογώντας. Εντοπίζουμε ότι υπάρχει και ο Συνήγορος του Πολίτη, ο οποίος υπερασπίζεται τα δικαιώματα των ενηλίκων. Διαβάζουμε τι κάνει ο Συνήγορος του Παιδιού για την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών. Διαβάζουμε ότι μπορούμε να επικοινωνήσουμε με τον Συνήγορο στο τηλέφωνο.

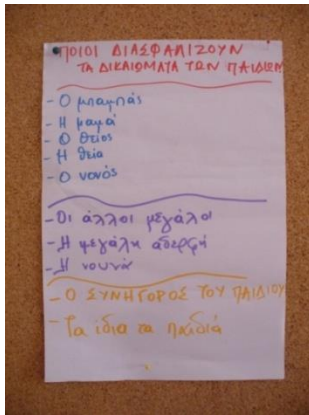
Συζήτηση και καταγραφή του τηλεφώνου του Συνηγόρου

• Πότε ένα παιδί μπορεί να τηλεφωνήσει στον Συνήγορο και τι μπορεί να του πει; -Να τον πάρει, όταν καταπατάνε το δικαίωμά του. -Παίρνει τηλέφωνο και του το λέει. -Λέει: Να, δεν έχω νερό να πιω. Δεν έχω φαγητό. -Δε μπορώ να πάω στο νοσοκομείο. -Με χτυπάνε. -Αυτός τους βοηθάει. • Πώς νομίζετε ότι βοηθάει; -Λέει τι να κάνουν. Να πας να το πεις στη μαμά σου. -Να ζητήσεις φαγητό. -Στέλνει την αστυνομία, ε κυρία; Το εκατό. • Προσπαθεί με πολλούς τρόπους να βοηθήσει. Ενημερώνει το παιδί για τα δικαιώματά του, το συμβουλεύει, τηλεφωνεί σε όποιον μπορεί να λύσει το πρόβλημα. Έτσι, αν τύχει να καταλάβετε ότι καταπατούνται τα δικαιώματα ενός παιδιού, τηλεφωνήστε στον Συνήγορο και πείτε του. Φυσικά, πρέπει να συμβαίνει κάτι πολύ σοβαρό και καλό είναι να ενημερώσετε και τους γονείς σας.

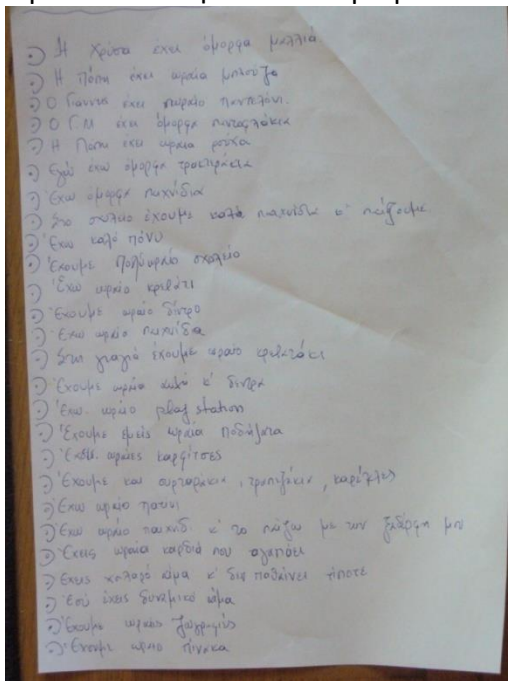
Συζήτηση

Η νηπιαγωγός ξαναθύμισε με μικρή περιγραφή το σκίτσο και διάβασε το μήνυμα του Συνηγόρου. •Έχετε τώρα αρκετές πληροφορίες, για να σκεφτείτε ποιος έφτιαξε αυτήν την αφίσα, τι λέτε; -Ο ζωγράφος την εικόνα. -Ο Ντα Βίντσι; -Όχι. Πήγανε σε ένα μουσείο, κάνανε ένα χαρτί και το πλαστικοποίησε. •Ποιος πήγε στο μουσείο; Ποιος αποφάσισε τι θα λέει η αφίσα; -Είπε: να γράψετε πάνω. •Ποιος το είπε αυτό; -Ο Συνήγορος του Παιδιού. •Ναι, ο Συνήγορος το έφτιαξε. Αυτός αποφάσισε τι θα γράφει. Το σκίτσο ποιος άραγε το έφτιαξε; Είπατε για ζωγράφο. -Ναι, ένας ζωγράφος το έφτιαξε. •Ναι, ένας ζωγράφος ή ένας σκιτσογράφος που με απλό τρόπο κάνει ένα σκίτσο. (Είδαμε στο διαδίκτυο διάφορα σκίτσα). Μόνος του αποφάσισε τι θα ζωγραφίσει ή όχι; -Ναι, είπε θα κάνω μια ζωγραφιά με τα παιδιά. •Πώς διάλεξε να κάνει κάτι με παιδιά και όχι με μεγάλους; -Ξέρει να φτιάχνει παιδάκια. •Πιστεύετε ότι ένας ζωγράφος ή σκιτσογράφος ξέρει να ζωγραφίζει καλά μόνο κάτι, ας πούμε μόνο παιδιά ή μόνο σπίτια και κάνει μόνο αυτά ή ζωγράφισε παιδιά για άλλο λόγο; -Ναι, για άλλον λόγο. •Για ποιον λόγο; -Του είπε ο Συνήγορος. •Τι του είπε; -Να, ένα χαρτί. Θα ζωγραφίσεις παιδιά. -Για τα δικαιώματα. -Είπε: είναι για τα δικαιώματα των παιδιών, θα ζωγραφίσεις; •Ωραία. Πιστεύω ότι έγινε κάπως έτσι, όπως λέτε. Ο Συνήγορος είπε στον σκιτσογράφο ότι θα φτιάξει μια αφίσα για τα δικαιώματα του παιδιού. Του είπε το μήνυμα, τα λόγια που θα είναι γραμμένα και σίγουρα μίλησαν, συνεργάστηκαν. Ο Συνήγορος γιατί άραγε αποφάσισε να φτιάξει αυτήν την αφίσα; -Να τη δούνε. -Να διαβάσουν. •Ποιος να τη δει και να τη διαβάσει; -Όλος ο κόσμος. -Μεγάλοι και παιδιά. •Για ποιο λόγο αποφάσισε να το κάνει αυτό; -Για να διαβάζουν τα παιδιά στο σχολείο, για τα δικαιώματα. -Για να τα ξέρουμε, όταν μεγαλώσουμε. -Γιατί, αν κάποιος κινδυνεύει, ένα παιδάκι, παίρνει τηλέφωνο στον Συνήγορο. -Να διαβάσουν οι μεγάλοι, να μη χτυπάνε τα παιδιά. •Ωραία! Κάθε Δεκέμβριο, στις έντεκα του μηνός, σε όλο τον κόσμο οι άνθρωποι σκέφτονται τα δικαιώματα των παιδιών. Αν υπάρχουν ή καταπατούνται και τι μπορεί να γίνει. Ο Συνήγορος έφτιαξε αυτήν την αφίσα, για να τη διαβάσουν όλοι, να τους ενημερώσει, όπως είπατε. (Συμπληρώνουμε τον πίνακα με τις νέες ιδέες για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των παιδιών.)

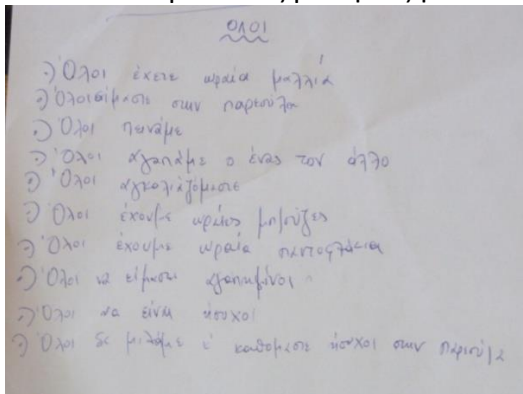

Χρήση των λέξεων: έχω, έχεις, έχει, έχουμε, όλοι

α. Τα παιδιά λένε προτάσεις χρησιμοποιώντας το ρήμα έχω, στα τρία πρόσωπα του ενικού και στο πρώτο του πληθυντικού αριθμού.

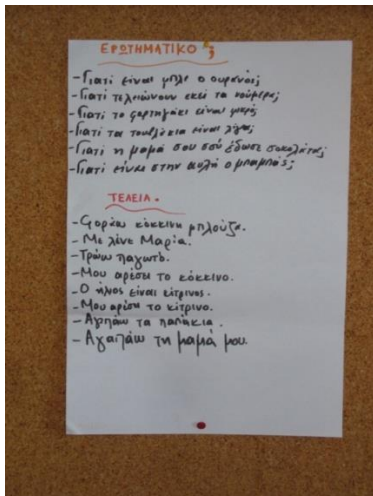
β. Ακολουθούν προτάσεις με τη λέξη όλοι.

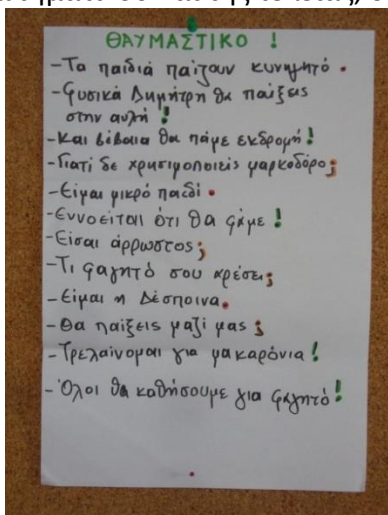
Σημεία στίξης

α. Η νηπιαγωγός ρωτά αν γνωρίζουν τα παιδιά το ερωτηματικό. Επειδή δεν το ξέρουν, το εξηγεί. Οι μαθητές στη συνέχεια απευθύνουν ερωτήσεις τις οποίες καταγράφει, χρησιμοποιώντας το συγκεκριμένο σημείο στίξης.

β. Η ίδια διαδικασία ακολουθείται με την τελεία.

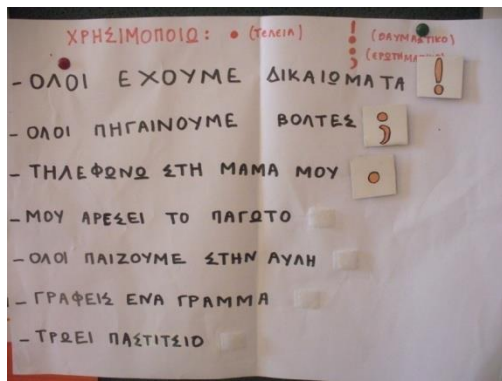
γ. Στη συνέχεια, επειδή δε μπορούσαν να βρουν παραδείγματα για τη χρήση του θαυμαστικού, η νηπιαγωγός αποφάσισε να λέει κάτι με επιτονισμό και τα παιδιά να λένε τι από τα τρία σημεία στίξης θα χρησιμοποιούσαν. Στην εφαρμογή έδειξαν αρκετή άνεση στη χρήση του ερωτηματικού και της τελείας, δυσκολεύτηκαν όμως με τη χρήση του θαυμαστικού.

Πίνακας

Η νηπιαγωγός ετοίμασε έναν πίνακα στον οποίο έγραψε διάφορες προτάσεις χωρίς σημεία στίξης. Σε κάθε πρόταση έμπαιναν, με κινητά καρτελάκια, τα τρία σημεία στίξης. Τα παιδιά κλήθηκαν να τις εκφέρουν με διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με το σημείο στίξης που έβλεπαν.

Ένα κορίτσι, όταν σχόλασε, είπε στη μαμά της: Τελεία θα σου βάλω, για να τελειώνω μαζί σου και να χαλαρώσεις λίγο. Στον μπαμπά, που είναι πολύ σπουδαίος, θαυμαστικό, για να τον ακούμε και να τον υπακούμε. Μπα, τώρα που το σκέφτομαι, θαυμαστικό πρέπει να πάρει μόνο ο νονός.

Κεφαλαία και πεζά

Η νηπιαγωγός διαβάει το κείμενο της αφίσας στα παιδιά. • Τα γράμματα που χρησιμοποιούνται στην αφίσα είναι όλα ίδια; - Είναι μπλε. - Είναι κεφαλαία και πεζά. • Ας αφήσουμε λίγο το χρώμα και ας ασχοληθούμε με τα κεφαλαία και τα πεζά, όπως σωστά είδατε. Αναρωτιέμαι αν μπήκαν κατά λάθος ή κάποιος τα διάλεξε; - Επίτηδες. Τα διάλεξε. • Ποιος τα διάλεξε; - Ο Συνήγορος του Παιδιού. • Γιατί πιστεύετε ότι τα διάλεξε; - Γιατί τα ήθελε. - Γιατί του αρέσουν. - Γιατί ήθελε να το κάνει δύσκολο. • Ποιον ήθελε να δυσκολέψει; Είπατε ότι την αφίσα την έφτιαξε για όλους. Νομίζετε ότι ήθελε να μας φανεί δύσκολο; - Όχι, να μην είναι δύσκολο. - Ήθελε να το διαβάσουν όλοι. - Γιατί ήθελε να το μάθουν όλα τα παιδιά, γι' αυτό έγραψε κεφαλαία. • Τι εννοείς; - Είναι εύκολο. • Α! Για τα παιδιά είναι πιο εύκολο να αναγνωρίζουν τα κεφαλαία γράμματα. Εσείς τι λέτε; - Όχι, και με τα πεζά είναι εύκολο. - Το μαθαίνουν. - Για να ξεχωρίζει. • Γιατί να ξεχωρίζει; - Για να λένε τα παιδιά: Έχουμε δικαιώματα, είναι σοβαρό. - Ναι, να λένε: Έχουμε ΟΛΟΙ (τονίζει τη λέξη ΟΛΟΙ).

Σε όλη αυτή τη διαδικασία «ανάγνωσης» του λόγου και του νοήματος της αφίσας παιδιά και νηπιαγωγός συν-ερεύνησαν και είδαν κριτικά κάθε νόημα και υπο-νόημα του κειμένου με αρκετές προεκτάσεις προς τα δικαιώματα, την καταπάτηση και την προστασία τους, καθώς και τη συνειδητή επιλογή του πομπού του μηνύματος (που κατάλαβαν ότι άλλος είναι ο παραγωγός της αφίσας και άλλος ο πραγματικός πομπός του μηνύματος) να αξιοποιήσει όλες τις γραμματικοσυντακτικές και πολυτροπικές επιλογές που είχε στη διάθεσή του. Ήταν μια πολύ δημιουργική και γόνιμη διαδικασία, για να διαπιστώσουν οι μικροί μαθητές ότι τίποτα στη (γλωσσική) επικοινωνία δεν είναι τυχαίο, αλλά απολύτως συνειδητό. Η ανταπόκρισή τους υπήρξε πράγματι εντυπωσιακή.

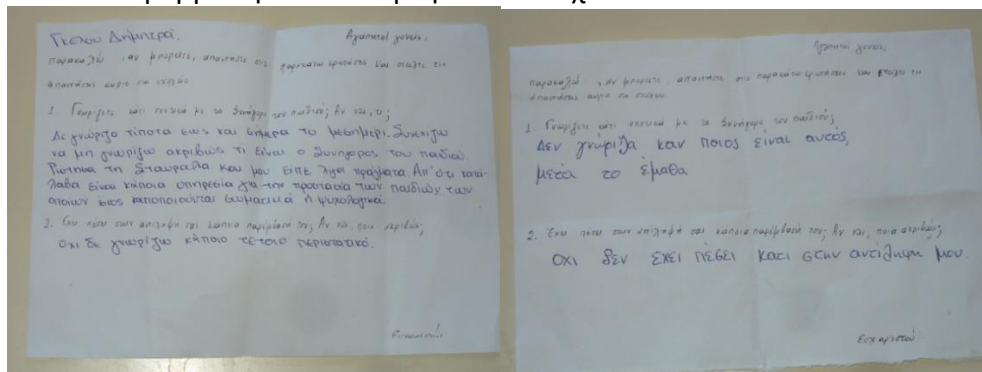
Το κείμενο ως κοινωνική πρακτική

Ο Halliday χαρακτηρίζει τη γλώσσα ως κοινωνική πρακτική, υπογραμμίζει την κοινωνική της διάσταση και θεωρεί ότι η γλώσσα διαμορφώνεται από την κοινωνική πραγματικότητα, ενώ παράλληλα παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωσή της. Υπό αυτή την οπτική γίνεται συνειδητό ότι η κοινωνική πραγματικότητα δεν είναι μια προκαθορισμένη έννοια, αλλά μια έννοια που

διαμορφώνεται στο πλαίσιο των πολιτισμικών συμβάσεων, οι οποίες διαφέρουν από γλώσσα σε γλώσσα. Συνεπώς σε κάθε γλώσσα η εμπειρία κατασκευάζεται με τον δικό της τελείως ξεχωριστό τρόπο. Η ΣΛΓ, δηλαδή, δεν θεωρεί ότι υπάρχουν καθολικά περιγραφικά χαρακτηριστικά κοινά σε όλες τις γλώσσες, αλλά ότι υπάρχουν ορισμένα πολύ γενικά χαρακτηριστικά που αποτελούν εγγενείς ιδιότητες της γλώσσας ως σημειωτικού συστήματος, τα οποία πραγματώνονται με διαφορετικό τρόπο σε κάθε γλώσσα και με διαφορετικές περιγραφικές κατηγορίες (Ντίνας & Γώτη, 2016, p. 55).

Με την έννοια αυτή στην ενότητα που ακολουθεί οι μαθητές έρχονται σε επαφή με την κοινωνική διάσταση της χρήσης του λόγου, αντιμετωπίζουν το κείμενο ως κοινωνική πρακτική. Η διερεύνηση ξεκινάει από ερώτημα προς τους γονείς, το οποίο μεταφέρεται μέσω των παιδιών τους. Τα σημειώματα-ερωτήματα σχετικά με το αν γνωρίζουν για τον Συνήγορο του Παιδιού και κάποια παρέμβασή του επιστρέφουν στο σχολείο.

Οι περισσότεροι γονείς δε γνωρίζουν την ύπαρξη του Συνηγόρου ή έχουν συγκεχυμένες γνώσεις σχετικά.

•Ρωτήσαμε τους γονείς σας αν γνωρίζουν κάτι για τον Συνήγορο του Παιδιού και απάντησαν οι περισσότεροι όχι. (Η νηπιαγωγός διαβάζει τις απαντήσεις των γονέων). Αναρωτιέμαι γιατί οι γονείς σας δεν ξέρουν τίποτε; -Εγώ ξέρω. Γιατί μπορεί να μην είχαν ακούσει γι' αυτόν και να μην ξέρανε. •Γιατί, όμως, δεν άκουσαν γι' αυτόν; Πώς το εξηγείτε; -Για να μην τον έχει στην τηλεόραση και να μην τον βλέπουμε. •Άρα, μας λες ότι οι περισσότεροι άνθρωποι μαθαίνουν πράγματα από την τηλεόραση και, αν δεν το δούνε, δεν το γνωρίζουν. Ωραία. Υπάρχει κάποια άλλη ιδέα, γιατί δεν ξέρανε τον Συνήγορο οι γονείς σας; -Δεν τον έχουν ξαναδεί, γιατί δεν τον καλέσανε, γιατί δεν ξέρουν το νούμερό του. •Πολύ ωραία. Υπάρχει κάποια άλλη γνώμη; -Οι γονείς να σκέφτονται τα παιδάκια τους. Το μυαλό τους σκέφτεται κάτι άλλο. •Εννοείς, μήπως, ότι οι γονείς πρέπει να ενδιαφέρονται και να ψάχνουν να μάθουν οτιδήποτε και οποιονδήποτε προστατεύει τα παιδιά τους; -Ναι. •Μάλιστα. Κάποια άλλη σκέψη; -Δεν ξέρουν το μήνυμα. -Ο Συνήγορος φταίει. Αυτός δεν τους έδειξε την αφίσα. •Εννοείς ότι ο Συνήγορος έχει ο ίδιος την υποχρέωση να ενημερώσει τον κόσμο; -Ναι. Να κάνει πάρα πάρα πολλές αφίσες. -Αν έρθουν μέσα και δουν το σχολείο μας και δουν την αφίσα, θα τον μάθουνε, αλλά δεν θα ξέρουν το τηλέφωνό του. -Η κυρία να τους δείξει την αφίσα και να τους πει το τηλέφωνό του. -Οι γονείς μας το μήνυμα δεν το ξέρουνε, πρέπει να τους το πούμε, για να το ξέρουνε. •Μάλιστα, πολύ ωραία ιδέα! Εμείς να τους το πούμε. -Και όλα τα παιδάκια δε μπορούν να διαβάζουν τις αφίσες. -Γιατί δεν έρχεται ο Συνήγορος εδώ, να μάθουν όλοι τι κάνει ο Συνήγορος; •Είναι μια πολύ καλή ιδέα, να φωνάξουμε τον Συνήγορο να μας μιλήσει. Οι γονείς σας, όπως είδαμε, οι περισσότεροι δεν είχαν ακούσει για τον Συνήγορο. Εσείς είχατε ακούσει ποτέ κάτι που έχει κάνει ο Συνήγορος

για κάποιο παιδί; -Εγώ έχω ακούσει ότι κάποιο παιδί δεν έχει παιχνίδια και μετά πήγε και τους αγόρασε παιχνίδια. •Είσαι σίγουρος ότι το άκουσες αυτό πώς έχει γίνει ή θα ήθελες πάρα πολύ να το έχει κάνει; -Θα ήθελα πολύ. •Έχει ακούσει κάποιος να έχει κάνει κάτι; -Έχει βοηθήσει τα παιδιά. •Τι άκουσες εσύ και από πού το ξέρεις; -Στην τηλεόραση. •Πώς τα βοήθησε; -Τον βρήκανε και τους βοήθησε να βρουν λεφτά. •Εσείς πιστεύετε ότι ο Συνήγορος μπορεί να πάρει λεφτά από την τράπεζα και να τα δώσει σε ανθρώπους που τα χρειάζονται; Πρέπει να το κάνει; -Πρέπει να το κάνει. •Δηλαδή να πει: Τα λεφτά της κυρίας Κατερίνας θα τα πάρω και θα τα κάνω εγώ ό,τι θέλω; Θα τα δώσω όπου θέλω; Μπορεί, πρέπει να το κάνει αυτό; -Όχι. Να σου τα ζητήσει ευγενικά και, αν του πεις όχι, δεν θα τα πάρει, γιατί μπορεί εσύ να θέλεις να πάρεις ψώνια. •Μάλιστα! Δε μπορεί κανένας, ούτε ο Συνήγορος να τα πάρει τα χρήματα έτσι. Τα λεφτά που έχει η τράπεζα είναι τα δικά μας λεφτά. Εμείς τα πηγαίνουμε στην τράπεζα να μας τα κρατήσει, για να μην τα έχουμε στο σπίτι μας και μπορεί να χαθούν, να σκιστούν, γενικά να καταστραφούν.

•Είπατε ότι δε γνωρίζουν οι γονείς σας για τον Συνήγορο, γιατί ούτε τον δείχνει συχνά η τηλεόραση, ούτε έχει πολλές αφίσες παντού κολλημένες. Επίσης, ψάξαμε για αρκετή ώρα και καταλήξαμε ότι, εκτός από τις αφίσες και τα βίντεο που φτιάχνει, από τις επισκέψεις του στα σχολεία και τα τηλεφωνήματά του, όταν μαθαίνει για κάποιο παιδί που καταπατάει κάποιος τα δικαιώματά του, δε μπορεί να κάνει κάτι άλλο, όπως να πει σε τράπεζα να δώσει χρήματα σε όποιον τα χρειάζεται. Θα σας ρωτήσω κάτι άλλο τώρα: θυμάστε που είχαμε μιλήσει για το θαυμαστικό; Είπαμε ότι το βάζουμε, όταν θαυμάζουμε κάτι, όταν φοβόμαστε, λυπόμαστε ή όταν κάποιος θέλει να διατάξει, να προστάξει κάτι. Αυτό που έχει εδώ στην αφίσα, στο τέλος, γιατί να το έβαλε; -Να διατάξει. -Να μας τρομάξει. •Αν ήταν κάποιος από εσάς ο Συνήγορος και ήθελε, αντί να φτιάξει την αφίσα, να μιλήσει σε κάποιους και να πει ό,τι λέει η αφίσα, πώς θα το έλεγε; (Κάποιες μαθήτριες το λένε με ύφος επιτακτικό. Μία από αυτές κουνάει το δάχτυλό της, όταν το λέει.)

•Παρατήρησα ότι ο τρόπος που διαλέξατε να το πείτε ήταν αυστηρός. Μάλιστα, η Ζωή και η Χρυσούλα κουνούσαν και το δάχτυλό τους. Σας μιλάει εσάς κάποιος έτσι; -Ναι, ο Συνήγορος. •Εννώ κάποιος άλλος. -Η μαμά. -Ο μπαμπάς. -Η γιαγιά και ο παππούς. -Εμένα η αδερφή μου. •Γιατί άραγε διαλέγει κάποιος να μιλάει με τέτοιο ύφος, με τέτοιο τρόπο; -Φωνάζει και κουνάει το δάχτυλο, για να τον ακούσουμε. -Ναι, να τον ακούσω, να κάνω τι θα μου πει. •Είπατε ότι ο Συνήγορος μιλάει σε όλους. Αναρωτιέμαι γιατί διαλέγει να μιλήσει έτσι, με τέτοιο τρόπο, στους μεγάλους; -Για να το ξέρουν. -Να μην το ξεχάσουν. -Να το μάθουν οι μεγάλοι, για να το πουν και στα παιδιά. -Κυρία, μου θυμίζει τον Παπαδόπουλο που διάταζε τους ανθρώπους για κακό. -Όχι, κυρία, αυτός το κάνει για καλό. -Εμένα μου θυμίζει τον πρωθυπουργό, γιατί είναι κι αυτός σα να διατάζει. Το κάνει, για να ακούνε και να κάνουν αυτό που λέει. -Εγώ να πω κυρία: να ακούσουν όλοι οι μεγάλοι, να το κάνουν αυτό που τους λέει. •Δηλαδή, τι τους λέει να κάνουν; -Να προσέχουν τα δικαιώματα. -Να βοηθήτε αυτούς που έχουν πρόβλημα. -Μην ξεχάσετε τον Συνήγορο. •Αν ο Συνήγορος με την αφίσα αυτή ήθελε να μιλήσει και να τη διαβάσουν παιδιά, γιατί θα διάλεγε αυτόν τον τρόπο; -Θέλει να πει: Να με ακούτε. -Λέει: Ο Συνήγορος είναι εδώ, για να βοηθάει όλα τα παιδιά. -Μου λέει ότι πρέπει να κάνω εκείνο, αυτό, να πω στα παιδιά ότι έχουμε δικαιώματα. -Τους λέει, στους μεγάλους και στα παιδιά, να ξέρουν, όταν διαβάζουν: Α! εγώ έχω δικαίωμα. -Λέει: Να μην έχετε κανένα πρόβλημα, γιατί είμαι εδώ, ο Συνήγορος. -Να ξέρεις ότι έχεις δικαιώματα. Να μη σου λέει: Δεν έχεις. •Ποιος να μη λέει ότι δεν έχει ένα παιδί δικαιώματα; -Όλοι, οι μεγάλοι, τα παιδιά, οι μαμάδες... •Μάλιστα. Κάθε παιδί, επομένως,

πρέπει να ξέρει και το ίδιο ότι έχει δικαιώματα, ακόμη και όταν του λένε ή του φέρονται σα να μην έχει. Να μπορεί δηλαδή να τα διεκδικήσει. Έχετε πει ότι ο Συνήγορος διαλέγει να μιλήσει αυστηρά, για να μάθουν όλοι, και τα ίδια τα παιδιά, ότι αυτά έχουν δικαιώματα. Θέλει να τον ακούσουν και να τον υπακούσουν. Τι λέτε, μπορεί ο Συνήγορος, έχει δικαίωμα να μιλάει έτσι; - Δεν πρέπει να μιλάει έτσι. Να μας το πει καλύτερα. -Να μην είναι σα να μας μαλώνει. -Να μην είναι σα να μας διατάζει, σα να μας κουνάει το χέρι. -Εμείς τρομάζουμε. • Πώς αλλιώς μπορεί να μιλήσει για τα δικαιώματα του παιδιού; Εσείς πώς θα μιλούσατε; -Ευγενικά. -Εμένα μου αρέσει όπως το λέει ο Συνήγορος. Να τον ακούσουν όλοι. -Ναι κι εμένα. -Όλοι έχουμε δικαιώματα, αλλά να μην έχει θαυμαστικό, να έχει τελεία. Να πει: Παιδιά, όλοι έχετε δικαιώματα, για να ξέρετε.

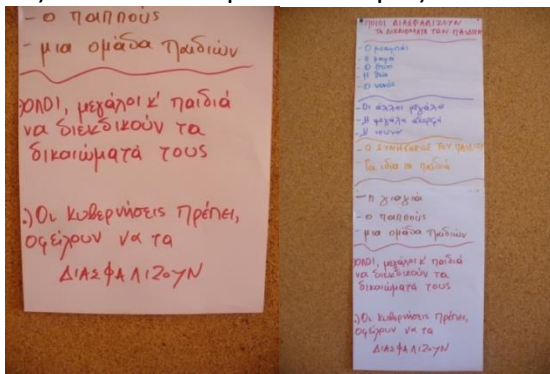
Συζήτηση για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των παιδιών

• Είχατε πει ότι κάποια δικαιώματα των παιδιών πρέπει να τα διασφαλίζουν οι μεγάλοι. Στην αρχή μιλήσατε για τους γονείς, μετά για τους συγγενείς και τέλος για όλους τους ανθρώπους που θα καταλάβουν ότι καταπατούνται τα δικαιώματα κάποιου παιδιού. Να σκεφτούμε τώρα ποια δικαιώματα μπορούν να διασφαλίσουν τα ίδια τα παιδιά, για ποια είναι τα ίδια υπεύθυνα. -Όχι όλα τα δικαιώματα. Τα παιδιά δε μπορούν μόνο τους να έχουν αυτά τα δικαιώματα. -Στην ισότητα όμως ναι. • Τι θέλεις να πεις; Μπορείς να το εξηγήσεις; -Ναι. Σε παιχνίδι να πούνε ευγενικά: Σε παρακαλώ, μπορώ να παίξω κι εγώ; -Να πούνε: Θα παίξω! -Να πούνε στην κυρία: Κυρία, θέλω να παίξω κι εγώ. • Μπορούν να διεκδικήσουν κάτι άλλο; -Ναι, αν φοράει γυαλιά και το κοροϊδεύουν, να πει: Μην κοροϊδεύεις! -Αν φορούσες εσύ, δε θα σε κοροϊδεύα. -Αν είναι κάποιος κοντός και χοντρός. -Να πούνε: Μαζί είμαστε όλοι. -Δε μου αρέσει αυτό που κάνεις. Σταμάτα να με κοροϊδεύεις. • Ωραία. Τα παιδιά μπορούν και πρέπει, έχουν υποχρέωση, να διασφαλίζουν το δικαίωμά τους στην ισότητα.

Τι κάνουμε, όταν μας καταπατάνε τα δικαιώματα;

• Θέλω να σας κάνω τώρα μια πολύ δύσκολη ερώτηση: Αν κάποιος σας καταπατήσει ένα δικαίωμα, εσείς τι μπορείτε να κάνετε; -Να πάρουμε τηλέφωνο τον Συνήγορο. • Ωραία ιδέα. Και τι να του πεις του Συνηγόρου; -Αυτός με τσαλαπάτησε τα δικαιώματά μου. -...Να πει στη μαμά του ότι αυτός με τσαλαπάτησε το δικαίωμά μου. Και στον Συνήγορο και στη μαμά του και στο μπαμπά του. • Ωραία. Άρα, τώρα που ξέρουμε τα δικαιώματά μας, όταν μας τα καταπατάνε, μπορούμε να ενημερώσουμε. Τι άλλο μπορούμε να κάνουμε; -Μπορούμε να καλέσουμε και την αστυνομία, όταν μας χτυπάνε. -Αν είναι ένα παιδάκι που είναι δεκαπέντε χρονών και το χτυπάνε και μετά πάνε και άλλοι, πάει η αστυνομία και τους πιάνει όλους. • Ναι, αυτό είναι αλήθεια. Να καλέσουμε και να πούμε: Ελάτε να μας βοηθήσετε. -Μπορούμε να γίνουμε μια ομάδα και να παλέψουμε έναν. • Ωραία ιδέα να γίνετε μια ομάδα. Σας φαίνεται όμως καλή ιδέα να δείρετε κι εσείς; Να του κάνετε ό,τι σας κάνει; Αυτό είναι λύση; -Όχι. -Δεν είναι λύση. Να έρθουν και να μας χτυπήσουν. -Να είναι πολλοί και να μας σκοτώσουν. • Αντί να δείρετε, δεν υπάρχει κάποια ιδέα για το τι άλλο μπορείτε να κάνετε όλοι μαζί; -Να πάνε όλοι στον αδερφό και να πούνε: Μη χτυπάς τη Δέσποινα. Είναι φίλη μας, την αγαπάμε. -Να καλέσουμε και τον Συνήγορο του Πολίτη. • Ο Συνήγορος του Πολίτη είναι για τους μεγάλους. Μπορούμε, βέβαια, κι εκείνον να τον καλέσουμε και να δούμε τι θα μας απαντήσει. -Να πούμε το τραγούδι που λέγανε στη Ρία τη Δικτατορία: Όλοι μαζί, όλοι μαζί είμαστε πάντα πιο δυνατοί. -Λέγανε το τραγούδι και τότε η Ρία η Δικτατορία τους έλεγε να σταματήσουν κι αυτοί δε σταματούσαν και φωνάζανε όλο και πιο

δυνατά και τότε η Ρία η Δικτατορία έφυγε. •Μάλιστα. Επομένως λες ότι κατάφεραν να τη σταματήσουν με το τραγούδι τους όλοι μαζί. -Ο Παπαδόπουλος κι αυτός τους τσαλαπατούσε τα δικαιώματα. •Ναι, αυτό είναι αλήθεια. Σκέφτεσαι κάτι που κάνανε αυτοί όλοι μαζί; -Ναι, που κλείστηκαν στο μεγάλο σχολείο. -Το τανκς σκότωσε μερικά παιδιά από το σχολείο. -Έριξε την πόρτα κάτω. -Είπανε το τραγούδι όσο πιο δυνατά μπορούσαν και μετά τον διώξαν. -Όχι! Αυτό ήταν στη Ρία τη Δικτατορία! -Λέγανε άλλο. Κυρία, δε λέγανε: *Ψωμί, παιδεία, ελευθερία*; (Οι μαθητές αρχίζουν να φωνάζουν το σύνθημα όλοι μαζί.) •Αυτό που λέτε, ότι βγήκαν όλοι μαζί στο δρόμο και φώναζαν, πώς λέγεται; -Ξέρω! Κάτω ο Παπαδόπουλος. •Ναι, έτσι φώναζαν. Όταν βγαίνουν οι άνθρωποι όλοι μαζί στον δρόμο και φωνάζουν συνθήματα, αυτό πώς το λένε; (Οι μαθητές δε γνωρίζανε και το είπε η νηπιαγωγός: *Διαδήλωση*.) -Να κάνουμε κι εμείς. •Εξήγησε τη σκέψη σου. Ποιοι εμείς; Τι να κάνουμε εμείς; -Διαδήλωση. Να πάμε στην πλατεία. -Να φωνάζουμε όλοι μαζί: Του τσαλαπάτησες το δικαίωμά του. •Η ομάδα, δηλαδή, που λέγατε προηγουμένως μπορεί να διεκδικήσει με αυτόν τον τρόπο τα δικαιώματα; -Ναι. •Και τι θα γίνει, αν η ομάδα φωνάζει τόσο δυνατά; Πώς τα παιδιά, που δεν έχουν δικαιώματα, θα καταφέρουμε να έχουν; -Θα το ακούσουν οι μπαμπάδες και θα τα βοηθήσουν. -Μπορούμε να πούμε: δώστε μας φαγητό, δώστε μας παιχνίδια, δώστε μας νερό. -Θα μας δώσουν το φαγητό που δεν έχουμε. •Ποιοι; Ποιοι θα μας τα δώσουν όλα αυτά που είπατε; -Εκείνοι που έχουν φαγητό και νερό. •Θα ήταν μια λύση... Αναρωτιέμαι, όμως, αν δε θέλουν εκείνοι; -Ο Συνήγορος. -Ο Συνήγορος δε μπορεί, βοηθάει. -Παίρνει τηλέφωνο στην αστυνομία. -Πρέπει να τους δώσει ο πρωθυπουργός. •Ο πρωθυπουργός είναι αυτός που είναι στην κυβέρνηση. Αυτός μαζί με τη δική του ομάδα μας κυβερνάει. Παίρνουν τις αποφάσεις. -Ναι, κυρία, αυτός μπορεί να δώσει τα λεφτά. -Και το νερό. •Μάλιστα. Και αν βγούμε στην πλατεία και φωνάζουμε, θα μας ακούσει πρωθυπουργός; -Να φωνάξουμε πολύ. -Να είμαστε πολλοί. -Ναι, αν είμαστε πενηντακοσιοεβδομηντακόσιοι. -Άμα είμαστε πεντακόσιοι. -Άμα είμαστε τριάντα; -Όχι τριάντα. Να είμαστε πολλοί. Χίλιοι. Και παιδιά και μαμάδες και μπαμπάδες και όλοι. Όλοι μαζί, όλοι μαζί είμαστε πάντα πιο δυνατοί. (Οι μαθητές τραγουδούν το τραγούδι.) •Ας διαβάσουμε τώρα όσα έχετε πει για το ποιοι είναι υπεύθυνοι να διασφαλίσουν τα δικαιώματα των παιδιών, σε όλο αυτό το διάστημα που μιλάμε για τον Συνήγορο. (Η νηπιαγωγός διαβάζει τον πίνακα που έχει δημιουργηθεί.) •Σήμερα τελειώσαμε αυτή τη συζήτηση και είπατε να γίνουμε μια ομάδα και να διεκδικήσουμε τα δικαιώματά μας με διάφορους τρόπους: να ψάξουμε λύσεις, να διαδηλώσουμε. Ότι μπορούμε να τα διεκδικήσουμε όλοι μαζί, μεγάλοι και μικροί. Τέλος, ότι οι κυβερνήσεις οφείλουν να διασφαλίζουν τα δικαιώματα όλων μας.

Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά «ανέγνωσαν» την αφίσα του Συνηγόρου. Κατανόησαν ότι τα ίδια μπορούν να διεκδικήσουν κάποια δικαιώματα, όχι όμως όλα. Συμπέραναν ότι οι ενήλικοι

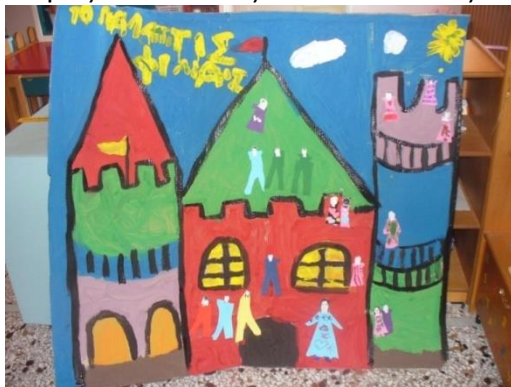
και ιδιαιτέρως η Πολιτεία οφείλει να διασφαλίζει τόσο τα δικαιώματά τους όσο και των πολιτών εν γένει.

Ανάγνωση παραμυθιού: «Το παλάτι της μάγας», Καστανιώτης 2010

Διαβάζουμε το παραμύθι και εντοπίζουμε τη δύναμη του κάθε ζώου στο γεγονός ότι ανήκει σε μία ομάδα και έτσι μπορεί να προστατευτεί, ακόμη και από ζώα πιο ισχυρά.

Κατασκευή αφίσας

Οι μαθητές κατασκευάζουν το δικό τους παλάτι της φίλιας, που τους κάνει πιο ισχυρούς.

Το κείμενο ως αντικείμενο αξιολόγησης

Ο τελικός σκοπός όλης της κοπιαστικής εργασίας γύρω από το κείμενο, που περιγράψαμε στις τρεις προηγούμενες ενότητες, είναι η αποτίμηση της *αποτελεσματικότητάς* του. Είναι προφανές ότι κάθε παραγωγός κειμένου έχει έναν σκοπό: να πείσει τον αναγνώστη του και να του αλλάξει την πίστη ή τη στάση του, να «αλλοιώσει» κατά κάποιον τρόπο και στον βαθμό που μπορεί την προσωπικότητα και τη συμπεριφορά του. Το ερώτημα και το ζητούμενο είναι, βέβαια, πώς και αν αυτό μπορεί να διαπιστωθεί σε κάθε περίπτωση. Σε διδακτικό επίπεδο η αξιολόγηση ενός ή περισσότερων κειμένων πρέπει να επιδιώκεται με τη δημιουργία οιονεί πραγματικών συνθηκών, ώστε να κατανοηθεί από τους μαθητές ότι η αποτελεσματικότητα ενός κειμένου δεν είναι ένα θεωρητικό μέγεθος αλλά έχει και πρακτικό αντίκρισμα. Αυτό επιχειρήθηκε στην τελευταία φάση επεξεργασίας της αφίσας του Συνηγόρου του παιδιού από τα παιδιά και τη νηπιαγωγό της τάξης.

Αξιολόγηση

- Ας δούμε ξανά την αφίσα του Συνηγόρου. Θα σας διαβάσω, για να θυμηθείτε, τι είπατε για το σκίτσο. (Η νηπιαγωγός διαβάζει). Το σκίτσο που έφτιαξε ο σκιτσογράφος, για την αφίσα, ταίριαζε στο μήνυμα του Συνηγόρου; -Ναι. -Ήταν για τα παιδάκια και τα δικαιώματα. -Ναι, να παίζουν όλα. -Να μην κοροϊδεύουν. -Να δείξει, ήθελε, τη φιλία και να μιλήσει για τα δικαιώματα.
- Μια άλλη ερώτηση τώρα: το σκίτσο, όταν το είδατε, καταλάβατε όλοι σας ότι τα παιδιά συμπεριφέρονται όμορφα ή άσχημα; Θέλουν να παίξουν με το παιδί που είναι μόνο του ή το διώχνουν; -Θέλουν. -Ναι. Λένε: Έλα. -Όχι, κοροϊδεύουν. -Δεν το θέλουν. -Όχι, το θέλουν, το φωνάζουν να παίξει μαζί τους. • Συμφωνείτε όλοι για τα συναισθήματα και τη συμπεριφορά των παιδιών; -Όχι. -Να ψηφίσουμε. -Να το πάρει το ποτάμι; • Δεν υπάρχει σωστό και λάθος. Καθένας από εσάς μπορεί να πιστεύει και να υποστηρίζει αυτό που νομίζει. Αυτό το παιδί, που είναι μόνο

του, είπατε ότι μπορεί να νιώθει λύπη, χαρά ή φόβο. Θυμόσαστε; Σας τα διάβασα. (Αυτή τη φορά οι μαθητές συμφωνούν ότι το παιδί είναι λυπημένο.) •Ωραία. Αν το κοροϊδεύουν και το διώχνουν και διαβάζουμε το μήνυμα του Συνηγόρου ότι όλοι έχουν, έχουμε δικαιώματα, τι μπορούμε να σκεφτούμε βλέποντας αυτήν την αφίσα; -Μιλάει για το δικαίωμα και έχει και κάποιον κάτω. •Ναι, γιατί ο σκιτσογράφος το έβαλε το παιδί κάτω και, όπως κάποιος είπατε, τα άλλα παιδιά μπορεί να μην το θέλουν; -Για να μη στριμωχτούνε. -Όχι, για να μιλάει για τα δικαιώματα και έχει κάποιον κάτω. •Μπορείς να το εξηγήσεις αυτό, τι εννοείς; -Να, γιατί, άμα νιώθουμε έτσι, σαν το παιδάκι αυτό, δε θα μας θέλανε κι ο Συνήγορος ήθελε να δείξει ότι πρέπει. -Δε μας μίλησε, για να είναι ευγενικό. Μας μίλησε για... ότι είναι λυπημένο. •Μάλιστα, καταλαβαίνω ότι το παιδί, αν δεν το θέλουν και το κοροϊδεύουν και το διώχνουν, είναι λυπημένο και ο Συνήγορος, όπως είπες, λέει σε όλους ότι πρέπει, ότι έχει κι αυτό δηλαδή δικαίωμα να ανεβεί στον μύλο. Αφού, λοιπόν, ο Συνήγορος του λέει: Όλοι έχουμε δικαιώματα, τι νομίζετε ότι περιμένει από το παιδί αυτό; -Να ανεβεί. -Να γίνει φίλος με τα παιδάκια. -Να παίξει με όλα τα παιδιά. -Να πει: Να, ο Συνήγορος μου λέει αυτό. Μπορώ να ανεβώ, θα ανεβώ. •Επομένως, το σκίτσο δεν το καταλάβατε όλοι με τον ίδιο τρόπο, ωστόσο πιστεύετε ότι ταιριάζει με το μήνυμα του Συνηγόρου, είτε τα παιδιά δε θέλουν μαζί τους το παιδί που είναι μόνο, είτε είναι φιλικά.

Ας δούμε τώρα το μήνυμα που διάλεξε: Έχω Έχεις Έχει ΟΛΟΙ ΕΧΟΥΜΕ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ! Αυτό το μήνυμα σας αρέσει; -Ναι. •Γιατί; Πρέπει πάντα να σκεφτόμαστε γιατί. -Γιατί είναι για όλα τα παιδιά της γης. -Γιατί πρέπει να το μάθουν όλοι. -Μου αρέσει, για να το μάθουν όλα τα παιδιά. •Εννοείς ότι, αν αυτό που μας ζητάει ο Συνήγορος γίνει πραγματικά, δηλαδή το να έχουμε όλοι, μικροί και μεγάλοι, δικαιώματα, θα ζούμε καλύτερα; -Ναι. -Εμένα μου αρέσουν και τα γράμματα. -Να έβαζε κόκκινα γράμματα, γιατί φαίνονται. •Επομένως, στους περισσότερους αρέσει το μήνυμα, κάποιος θα προτιμούσαν άλλο χρώμα γράμματα από αυτά που χρησιμοποιεί και σε κάποιους δεν αρέσει ο τρόπος, το ύφος με το οποίο ο Συνήγορος μιλάει. Το βρίσκουμε πολύ αυστηρό. Πιστεύετε επίσης ότι, αν σεβόμαστε τα δικαιώματα, θα ζούμε όλοι καλύτερα.

Εικαστική Απόδοση

Όλοι οι μαθητές μαζί δημιουργούν μία αφίσα που απεικονίζει τη γη και τα παιδιά χαρούμενα, γύρω από αυτήν, με μικτή τεχνική.

Εκμάθηση τραγουδιού-χορού
Οι μαθητές μαθαίνουν το τραγούδι «Αν όλα τα παιδιά της γης» και το χορεύουν.

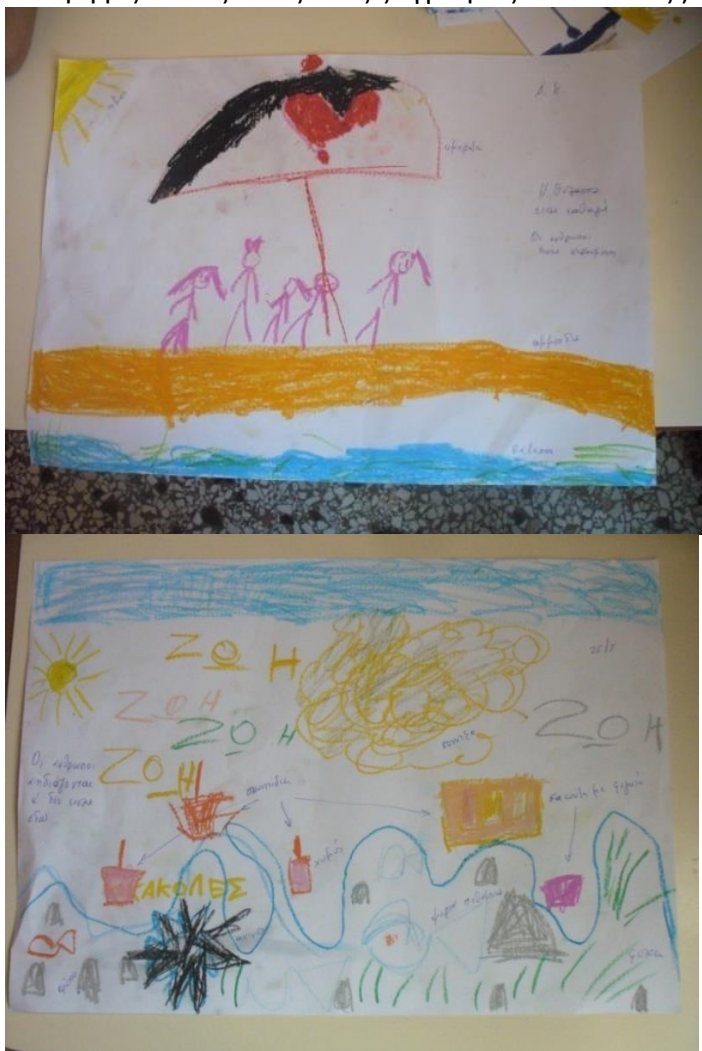
Δημιουργία της δικής μας αφίσας

•Είδαμε την αφίσα του Συνηγόρου και είπαμε ότι, για να τη φτιάξει, συνεργάστηκε με έναν ζωγράφο ή έναν σκιτσογράφο έτσι, ώστε να ταιριάζει αυτό που ήθελε να πει, το μήνυμά του, με τη ζωγραφιά. Αναρωτιέμαι, είναι εύκολο ή δύσκολο να συνεργαστούν με αυτόν τον τρόπο δύο άνθρωποι; Τι λέτε; -Εύκολο. Λέει: Ζωγράφισε παιδάκια, και το κάνει. -Όχι, δύσκολο. •Λέω να κάνουμε μια προσπάθεια εμείς να φτιάξουμε και να ζωγραφίσουμε μια αφίσα και να δούμε αν είναι εύκολο ή δύσκολο. Ας πούμε ότι εμείς όλοι είμαστε μια ομάδα που βοηθάει να είναι καθαρές οι παραλίες. Μαζεύουμε τα σκουπίδια και θέλουμε να φτιάξουμε μια αφίσα, για να μην πετάνε οι άνθρωποι σκουπίδια. Λέω να διαλέξω εγώ ένα μήνυμα κι εσείς να είστε οι σκιτσογράφοι που θα φτιάξετε για αυτό ζωγραφιές. Το μήνυμα λέω να είναι σχετικό με τη θάλασσα, όπως: «Stop! Όχι σκουπίδια στις θάλασσες και στις παραλίες!». Τι πρέπει να έχει οπωσδήποτε η ζωγραφιά; -Θάλασσα και παραλία. -Να είναι άσχημα. Μυρίζει. -Θα αρρωστήσουμε, θα πεθάνουν τα ψάρια. •Πώς φαίνονται σε μια ζωγραφιά οι βρόμικες παραλίες και πώς οι καθαρές; -Οι καθαρές έχουν παιδιά που παίζουν, στις βρόμικες δεν πηγαίνει κανένας. -Οι μεγάλοι ξαπλώνουν στις ξαπλώστρες. •Ναι, σε μερικές παραλίες έχει ξαπλώστρες και οι μεγάλοι συχνά τις προτιμούν. -Έχει άμμο καθαρή να παίζουμε. •Οι βρόμικες; -Έχουν σκουπίδια. -Σακούλες και χαρτιά. -Μπουκάλια. -Ψόφια ψάρια. •Πώς νιώθουν οι άνθρωποι στις βρόμικες παραλίες; -Είναι λυπημένοι που δε μπορούν να μείνουν εκεί. -Και θυμωμένοι με αυτούς που πετάνε σκουπίδια. •Επομένως, για το ίδιο μήνυμα που σας είπα υπάρχουν πολλές ιδέες. Ας ζωγραφίσει ο καθένας ό,τι νομίζει πως είναι καλύτερο για μια αφίσα που έχει αυτό το μήνυμα.

Εικαστική Απόδοση

Τα παιδιά ζωγραφίζουν σε χαρτί Α3. Παρουσιάζει ο καθένας τη ζωγραφιά του στην ολομέλεια και εξηγεί γιατί ζωγράφισε με αυτόν τον τρόπο. Ψηφίζουν, στη συνέχεια, τη ζωγραφιά που

θεωρούν ότι είναι η πιο κατάλληλη για την αφίσα μας. (Είναι εντυπωσιακό το γεγονός ότι αρκετά παιδιά δεν ψηφίζουν τις δικές τους ζωγραφιές αλλά άλλες.)

Κατασκευή αφίσας

α. Σε ένα άσπρο χαρτόνι κάνουν τα παιδιά προτείνουν σχετικά με το ποια είναι η πιο κατάλληλη θέση, για να τοποθετηθεί η ζωγραφιά, σε Α3, που επελέγη. Ψηφίζουν, για να αποφασίσουν τη θέση, λέγοντας: -Πρέπει να φαίνεται. -Να μη δυσκολεύονται να τη δούνε. -Να χωρέσουν και τα γράμματα.

β. Στη συνέχεια, αποφασίζουν το χρώμα με το οποίο θα γραφτεί το μήνυμα (Stop! Όχι σκουπίδια), αιτιολογώντας τις προτάσεις τους. -Πράσινο, σαν το φανάρι. Λέει: Προχώρα στην παραλία. -Κόκκινο, γιατί λέει stop στα σκουπίδια. -Πορτοκαλί, γιατί μου αρέσουν τα καρότα. - Όχι, όχι τι σου αρέσει. Τι ταιριάζει. -Που το προσέχουν όλοι. -Το μοβ, για τα μοβ λουλούδια της θάλασσας. -Γαλάζιο, γιατί θυμίζει τη θάλασσα. -Κίτρινο του ήλιου το καλοκαίρι. Είναι χαρά και αγάπη, λάμψη, φροντίδα για τη θάλασσα και την παραλία. -Καφέ σκούρο, γιατί είναι το αγαπημένο μου χρώμα. -Δεν ταιριάζει. Αποφασίζουν, διά της ψηφοφορίας, το κόκκινο χρώμα.

γ. Συνεχίζουν με το πώς θα είναι γραμμένα τα γράμματα (μέγεθος, πάχος, κεφαλαία-πεζά). - Με χοντρά γράμματα, να φαίνεται πιο καλά στους ανθρώπους που θα το διαβάσουν. -Όχι μεγάλα, για να χωρέσουν στην αφίσα. Αποφασίζουν τα χοντρά γράμματα, όχι όμως μεγάλα. •Τι

προτιμάτε να είναι κεφαλαία ή πεζά; -Κεφαλαία, να φαίνονται καλά. •Μετά το stop πού θέλετε να μπει το «όχι σκουπίδια»; -Όχι κοντά. Να μην το μπερδέψουνε. •Πώς θέλετε οι άνθρωποι να το διαβάζουν; (Λέω τις προτάσεις χρησιμοποιώντας διαφορετικό επιτονισμό.) Stop! Όχι σκουπίδια. Stop όχι σκουπίδια! Stop όχι σκουπίδια στις θάλασσες και τις παραλίες! -Ναι, να βάλουμε θαυμαστικό. -Να το λέμε δυνατά. -Να κουνάμε το δάχτυλο. -Να προσέχουν. •Πού θέλετε να μπει το θαυμαστικό; -Στο stop. -Στο όχι. -Στο όχι σκουπίδια. -Και στο stop και στο όχι σκουπίδια. -Με μαύρο, για να φαίνεται. (Το διαβάζουν και τους αρέσει.) •Με τι χρώμα θα συνεχίσουμε, για να γράψουμε «στις θάλασσες»; -Με γαλάζιο. -Για τη θάλασσα, να ταιριάζει. •Με κεφαλαία ή πεζά; -Πεζά, γιατί είναι διαφορετικά. -Να ξεχωρίζει το άλλο με τα κεφαλαία. Ας γράψουμε τώρα «στις παραλίες». -Με πορτοκαλί, σαν τις παραλίες. -Δεν είναι πορτοκαλί, είναι κίτρινο. -Μήπως είναι γκρι; -Να θα βάλουμε αυτό (δείχνει ένα μουσταρδί). (Αποφασίζουν τελικά αυτό.) •Ποιος θέλει να το διαβάσει τώρα που το τελειώσαμε; Το διαβάζουν αυστηρά, με επιτακτικό ύφος και κάποιοι κουνάνε το δάχτυλο.

•Φτιάξαμε τώρα αυτήν την αφίσα. Ας πούμε ότι θα πάμε και θα την κολλήσουμε κάπου, όπου αποφασίσουμε. Αυτοί που θα τη διαβάσουν θα γνωρίζουν ποιος την έφτιαξε; -Να τους το πούμε. •Αν δεν είμαστε εκεί; -Θα το γράψουμε. •Τι θα γράψουμε; Ποιοι φτιάξανε την αφίσα; -Εμείς. -Εσύ. •Μόνη μου την έφτιαξα την αφίσα; -Όχι, μαζί. -Η ομάδα που καθαρίζει τις θάλασσες και τις παραλίες. •Να το γράψουμε όλο αυτό; -Χωράει. -Να γράψουμε όλα τα ονόματά μας σε άλλο χαρτόνι. -Να μην τα γράψουμε όλα. -Όχι, είναι πολλά, πολλή ώρα. •Εννοείς ότι θα κάνουν πολλή ώρα, για να τα διαβάσουν; -Ναι. -Να μην κάνουμε ώρες να τη διαβάσουμε και κουραστούμε. -Λίγα γράμματα, για να τα διαβάζουμε γρήγορα. -Να μην κουραστούμε και βαρεθούμε. •Συμφωνείτε όλοι ότι είναι κουραστικό αυτό; Εσείς θα διαβάζατε τόση ώρα; -Όχι, θα φύγουμε. •Τι να κάνουμε τότε; Πώς μπορούμε να βρούμε ένα όνομα για όλους και να υπογράψουμε; -Να είναι: Ομάδα «σούπερ ήρωες». -Ομάδα φίλιας. -Ομάδα καθαρισμού. -Ομάδα «σκούπα». -«Θα καθαρίσουμε τα πάντα». -Ομάδα «σκουπιδιάρης». (Τα παιδιά ψήφισαν και αποφάσισαν να υπογράψουν με το όνομα «σούπερ ήρωες». Η μαθήτριά που έφτιαξε τη ζωγραφιά, την υπέγραψε.

Καλοκαιρινή γιορτή

Στην καλοκαιρινή γιορτή, οι μαθητές παρουσίασαν τραγούδια και χορούς σχετικά με τη φιλία και το δικαίωμα των παιδιών στην ισότητα.

Στη φάση αυτή έγινε σαφές ότι τα παιδιά μετά την όλη διαδικασία συνειδητοποίησαν απόλυτα το περιεχόμενο του μηνύματος της αφίσας του Συνηγούρου του παιδιού. Και το πιστοποίησαν με την κατασκευή της δικής τους αφίσας, όπου εφάρμοσαν με πολύ συνειδητό και αποτελεσματικό τρόπο ό,τι είχαν ανακαλύψει και «διδασχθεί» κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας του κειμένου.

Επιλογικά

Όλες οι υποθέσεις εργασίας που θέσαμε στην αρχή του σχεδίου εργασίας επαληθεύθηκαν πλήρως: ο Κριτικός Γραμματισμός και οι διδακτικές του πρακτικές ασφαλώς και μπορούν να ενταχθούν στο νηπιαγωγείο· τα νήπια όχι μόνο παρακολούθησαν επαρκέστατα την κάθε φάση της διαδικασίας αλλά και ενεπλάκησαν ενθουσιωδώς εκπλήσσοντάς μας πολλές φορές με τη διεισδυτικότητα της σκέψης τους και την ευρηματικότητά τους. Μέσα από την όλη διαδικασία αποδείχτηκε ότι με την αποτελεσματική συνεργασία Πανεπιστημίου, εκπαιδευτικής καθοδήγησης και εκπαιδευτικών μπορούν να γίνουν στην εκπαίδευση σπουδαία πράγματα, που στην αρχή μπορεί να φαίνονται δύσκολα, τελικώς όμως αποδεικνύονται ενδιαφέροντα, εφικτά και προκλητικά.

References

- Αρμενιάκου, Κ. (2006). Η κυρά Δημοκρατία. Αθήνα: Κέδρος.
- Αρχάκης, Α. (2013). *Γλωσσική διδασκαλία και σύσταση των κειμένων*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκης.
- Γούτσος, Δ. (2013). Γλώσσα και Επικοινωνία. In Γ. Ξυδόπουλος, Ε. Αναγνωστοπούλου, Δ. Γούτσος, Σ. Χατζησαββίδης, & Β. Τσάκωνα (Eds.), *Γλώσσα, Κοινωνία και Εκπαίδευση* (pp. 165-276). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Γώτη, Ε., Ντίνας, Κ., & Κοκοζίδου, Α. (2014). «Ο λύκος αλλιώς: πώς να 'ναι, πώς; Ψάξε και θα βρεις, κριτικά αν το σκεφτείς». Ο Κριτικός Γραμματισμός στο νηπιαγωγείο: ένα πρόγραμμα εφαρμογής του. Paper presented at the «Ο Κριτικός Γραμματισμός στη σχολική πράξη».
- Ηλιόπουλος, Β. (1997). *Ο Τριγωνοψαρούλης*. Αθήνα: Πατάκης.
- Καμπρέρα, Α. (2010). *Ο Αμίν έχασε το δρόμο του*. Αθήνα: ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ.
- Κουτσουλέλου-Μίχου, Σ. (2004). *Η γλώσσα της διαφήμισης*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Λαϊκό παραμύθι της Ρωσίας: Το παλάτι της μύγας (2010). Από το Ιστορίες για να ονειρεύεσαι... παιχνίδια για να μεγαλώνεις. Αθήνα: Καστανιώτης
- Λύκου, Χ. (2000-2001). Η συστημική Λειτουργική Γραμματική του Μ.Α.Κ. Halliday. *Γλωσσικός Υπολογιστής*, 2, 57-71.
- Ντίνας, Κ., & Γώτη, Ε. (2016). Ο Κριτικός Γραμματισμός στη Σχολική Πράξη: Αρχίζοντας από το Νηπιαγωγείο... Αθήνα: Gutenberg.
- Τοντ, Π. (2011). *Δεν πειράζει να είσαι διαφορετικός*. Αθήνα: ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ.
- Beugrande, R., & Dressler, W. (1981). *Introduction to Textlinguistics*. London: Longman.

Δικτυογραφία

Αφίσα Συνηγούρου και εικόνα για επεξεργασία http://www.0-18.gr/downloads/filadio_stp_dimotikou.pdf

Βίντεο για παιδική εργασία και για προστασία από κακομεταχείριση της Unicef
<https://www.youtube.com/watch?v=7zwqddjCxrM>

Ταινία: Ένα δέντρο μια φορά <https://youtu.be/Lal-RBkMVrA>